

SAARDE VALLA
ÜLDPLANEERINGU
KESKKONNAMÕJU
STRATEEGILISE
HINDAMISE
ARUANNE

Kilingi-Nõmme 2007

EESSÕNA

Saarde vald on metsade rüpes ja rikkaliku ning ürgse looduspärandiga Pärnumaa vald.

Tegemist on 2005. a lõpus maakonna kolme omavalitsusüksuse liitumisel moodustunud vallaga, kes on asunud arendama piirkonna elanike elu-olu. 2006. a on olnud selles osas murranguline - valmis arengukava ja algatati üldplaneering.

Üldplaneering on strateegiline arengudokument. Üldplaneeringu keskkonnamõju hindamine algatati valla volikogu otsustega aprillis 2006. Planeeringulahendusi toetavad keskkonnamõju strateegilise hindamise aruandes toodud seisukohad.

Planeeringu koostas ja planeeringulahenduste keskkonnamõju hindas AS Entec. Planeerimist juhtis projektijuht Valdeko Palginõmm, keskkonnamõju hindasid keskkonnaekspertid Mihkel Vaarik (litsents KMH 001) ja Jüri Teder (litsents KMH 069).

Üldplaneeringust huvitatute hulka kuuluvad nii riigiasutused (Keskkonnaministeeriumi Pärnumaa Keskkonnateenistus, Riiklik Looduskaitsekeskus, Pärnumaa Maavalitsus), Saarde valla elanikud kui ka naabervaldade vallavalitsused ning Edela-Eesti äriühingud.

SISUKORD

EESSÕNA	1
1 KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE EESMÄRK JA SISU.....	4
1.1 LÄHTEKOHT HINDAMISEKS	4
1.2 ÜLDPLANEERINGU KOOSTAMISE JA KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE ALUS	4
1.3 KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE EESMÄRK JA SISU	5
1.4 HINDAMISE METOODIKAST	6
2 OLULISIM TAUSTAMATERJAL	7
2.1 KOMMENTAARE MATERJALIDE KOHTA	7
2.1.1 Pärnu maakonnaplaneering	7
2.1.2 Pärnu maakonna arengukava teemaplaneering Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused	8
2.1.3 Pärnu alamvesikonna veemajanduskava	11
2.1.4 Saarde valla arengukava 2006-2011	11
2.1.5 Kilingi-Nõmme üldplaneering	12
2.1.6 Piiriülene Põhja-Liivi kaitse ja kasutuskorralduskava	12
3 ÜLDPLANEERINGU SEOTUS STRATEEGILISTE PLANEERIMISDOKUMENTIDE KESKKONNA-ASPEKTIDEGA	14
3.1 EUROOPA LIIDU PLANEERINGU DOKUMENDID	14
3.2 NATURA 2000 VÕRGUSTIK	15
3.3 EESTI TASAND	15
3.3.1 Rahvusvahelise koostööprojekti Via Baltica ruumilise arengu koridor Eesti raport ja Rail Baltica projekt	16
3.3.2 Eesti Natura 2000	17
3.3.3 Natura 2000 võrgustikust Saarde vallas	17
4 MÕJUTATAVA KESKKONNA LÜHIKIRJELDUS	22
4.1 SAARDE VALLA LOODUSKESKKONNAST	22
4.1.1 Kohaliku looduskeskkonna seisundi mõjutamisest	26
4.2 SOTSIAAL-MAJANDUSLIK KESKKOND	28
4.3 KULTUUR-AJALOO LINE KESKKOND	30
5 ÜLDPLANEERINGU KOOSTAMIST MÕJUTAVAD ARENGUSTSENAARIUMID - ALTERNATIIVID	31
5.1 ALTERNATIIVIDE VALIKUST	31
5.2 ALTERNATIIVIDE EELDATAV MÕJU PLANEERINGULAHENDUSTELE	31
5.3 ALTERNATIIVI VALIKU PÕHJENDUS	34
5.4 ARENG ÜLDPLANEERINGU PUUDUMISEL JA SELLE PROGNOOSITAV KESKKONNAMÕJU	34
6 HINNANG ÜLDPLANEERINGULAHENDUSTE KESKKONNAMÕJULE	36
6.1 KESKKONNAMÕJU ÜLDINE KVALIFITSEERIMINE	36
6.2 PLANEERINGULAHENDUSTE KESKKONNAMÕJU	37
6.2.1 Olulise negatiivse mõju ruumiline ulatus ja mõjutatav elanikkond	41
7 MEETMED ÜLDPLANEERINGU ELLUVIIMISEGA KAASNEVA OLULISE KESKKONNAMÕJU VÄLTIMISEKS/LEEVENDAMISEKS	44

8 KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE KORRALDAMINE	45
9 RASKUSED-TAKISTUSED KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE ARUANDE KOOSTAMISEL	47
10 ÜLDPLANEERINGU ELLUVIIMISEGA KAASNEVA OLULISE KESKKONNAMÕJU SEIREKS KAVANDATAVAD MEETMED (INDIKAATORID)	48
11 KOKKUVÕTE	49
12 KASUTATUD MATERJALID	55
12.1 KAVAD, PLANEERINGUD MONOGRAAFIAD, ARUANDED	55
12.2 ÕIGUSAKTID	56
12.3 FOTODE JA JOONISTE ALLIKAD	57

LISAD

LISA 1. ÜLDPLANEERINGU KSH PROGRAMM KOOS PROGRAMMI LISADEGA

LISA 2. KSH PROGRAMMI HEAKSKIIDUKIRI

LISA 3. PÄRNUMAA KESKKONNATEENISTUSE KIRI SAARDE VALLAVALITSUSELE NR 38-12-3/25932-2

LISA 4. KSH ARUANDE AVALIKUSTAMISE TEATED

LISA 5. KSH ARUANDE AVALIKU ARUTELU PROTOKOLL

LISA 6. KSH ARUANDE AVALIKUL ARUTELUL OSALEJATE NIMEKIRI

1 KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE EESMÄRK JA SISU

1.1 Lähtekoht hindamiseks

Saarde valla ruumilis-territoriaalseks arenguks koostatavate üldplaneeringulahenduste keskkonnamõju strateegiline hindamine toetub planeeringuhierarhias kõrgema tasandi – Pärnu maakonnaplaneeringule ja 2006. a koostatud Saarde valla arengukavale aastateks 2006-2011.

Möödunud aastast alates on Saarde valla näol tegemist kolme omavalitsusüksuse liitumisest moodustunud haldusterritoriaalse üksusega. Kilingi-Nõmme linna, Saarde ja Tali valla liitumine toimus eesmärgiga tõsta elanike elujärge, omavalitsuse haldussuutlikkust ja luua uusi arengueeldusi. Eeldatakse, et üldplaneeringu lahendused aitavad kaasa valla tasakaalustatud ja kavakohasele arengule ning, et planeeringulahenduste keskkonnamõju strateegiline hindamine näitab seda, et koostatud planeeringulahendused toetavad valla ruumilist arengut.

1.2 Üldplaneeringu koostamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise alus

Üldplaneeringu aluseks on *Planeerimisseadus*. Seaduse § 8 lõige 3 ütleb, et üldplaneering:

- kujundab ja suunab ruumilist arengut seades seejuures tingimusi ja piiranguid arengut saatvatele majanduslikele, sotsiaalsete ja kultuurilistele mõjudele;
- seab tingimusi keskkonda säästvaks ja tasakaalustatud tegevusteks, ennekõike maa- ja veealade kasutamiseks;
- määrab tiheasustusega alad ja detailplaneeringu koostamise kohustusega alad ning juhud;
- määrab miljööväärtuslikud alad, põllumaad, pargid, haljasalad ja näitab võimalused maastikuelementidele ja looduskooslustele kaitse- ja kasutamistingimuste seadmiseks;
- näitab roheline võrgustiku paiknemist;
- määrab teede, tänavate asukohad ja liikluskorralduse üldised põhimõtted ning tehnovõrkude trasside ja tehnorajatiste asukohad;
- määrab puhke- ja virgestusalad;
- täpsustab ranna ja kalda piiranguvööndid ning ehituskeeluvööndid.

Üldplaneeringu koostamise vajadus on tingitud järgmistest asjaoludest:

- Kirjeldamata on Saarde valla kui ühinenud omavalitsuse territoriaalsed huvid. Üldplaneering fikseerib territooriumi funktsionaalse tzoneerimise valla tasandil, tagades ka nende territooriumide säilimise ja arengu.
- Kilingi-Nõmme linna üldplaneering ei sisalda valla maa-alade üldisi kasutamise- ja ehitustingimusi.

- Uue üldplaneeringu koostamine ja menetlemine on vajalik kokkuleppe saamiseks eri piirkondade arengusuundade kohta.
- On võimalik saada ettekujutus valla territoriaalse arengu kohta. See omakorda võib olla aluseks vallapoolsete ettepanekutele riiklike arengukavade ja maakonnaplaneeringu muutmiseks.

Keskkonnamõju strateegilise hindamise õiguslikuks aluseks on keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus (edaspidi lühend KMHJS). Hindamise praktiline korraldamine peab järgima seaduse § 32. Mõju strateegiline hindamine on etteantud tegevuste jada alates hindamise vajaduse tuvastamisest ja algatamisest kuni strateegilise planeerimisdokumendi (konkreetsel juhul omavalitsuse üldplaneeringu) kehtestamise otsuse avalikustamiseni.

1.3 Keskkonnamõju strateegilise hindamise eesmärk ja sisu

Keskkonnamõju strateegilise hindamise üldised eesmärgid on:

- rakendada keskkonnavalast kaalutlemist üldplaneeringu koostamisel;
- tagada kõrgetasemeline keskkonnakaitse;
- edendada säästvat arengut valla maakasutuses ja ehitustegevuses.

Hindamise eesmärgid omavalitsusüksuse üldplaneeringu juures on:

- saavutada üldplaneeringu lahenduste kooskõla kohalike keskkonnavõimalustega;
- aidata kaasa valla elanikkonna hoiakute kujunemisele omavalitsuse arengu väljavaadete osas;
- olla volikogule abivahendiks nii üldplaneeringu kui ka detailplaneeringute kehtestamisel.

Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande sisu formeerimise aluseks on KMHJS § 33 ja § 40. Antud juhul on strateegiliseks planeerimisdokumendiks omavalitsusüksuse üldplaneering. Mõju hindamise aruande sisu formeerimises tuleb arvestada seaduse § 33 lõigetega 3 ja 4. Lõiked ütlevad, et mõju hindamise vajalikkuse üle otsustamisel tuleb lähtuda strateegilise planeerimisdokumendi iseloomust ja sisust. See on asjakohane suunis eksperdile – ta võimaldab eksperdil pühenduda planeeringulahendustega seotud oluliste mõjude käsitlemisele ja koostada ratsionaalne hindamise aruanne. On täiesti võimalik, et üldplaneeringu lahendused ja kehtestamise tasand (volikogu), muudavad hindamise aruande lakoonilisemaks sellest oodatavast dokumendist, mis peab andma üksikasjalikud vastused KMHJS § 40, lõikes 4 loetletud kõikidele punktidele. Samuti on võimalik, et lõike kuendas punktis loetletud rea komponentide (näiteks kliimamuutus, mõju taimedele, loomadele jne) osas ei ole planeeringulahendustel ei otsest ega kaudset suhet. Pole võimalik ilmutada aruandes ülevaadet raskustest mis ilmnesisid mõju hindamisel, juhul kui neid ei olnud.

1.4 Hindamise metoodikast

Keskkonnamõju hindamisel kulgeb kaks rööpset tegevust – planeeringulahenduste nn otsene hindamine ja hindamist saatvad korralduslikud, formaalsed protseduurid: teadete koostamine ja avaldamine, dokumentide avalikustamine, avalikud arutelud. Hindamine on planeeringulahenduste olulise mõju ja vajadusel ka lahenduste alternatiivides esineva mõju käsitlemine. (Tõnis Pöder. Keskkonnamõju ja keskkonnamõju riski hindamine. Käsiraamat. Tallinn 2005).

Hindamine algab keskkonna (tema laias mõistes) kirjeldamisega. Metoodiliselt siirdub hindamisprotsess seejärel planeeringulahendustega avatavate arendustegevuste keskkonnamõju prognoosimisele. Selekteeritakse mõjudest olulisim ja otsitakse sellele mõjule leevendusvõimalusi. Hindamisel tuleb olla valmis selleks, et planeeringulahenduse oluline mõju on leevendatav või väheolulise mõju kumuleerumine oluliseks välditav ainult alternatiivse planeeringulahendusega.

Üldplaneeringute koostamisel saab hindamine kulgeda planeerija ja keskkonnaeksperdi koostöös. Käesoleval hindamisel on seda rakendatud. Üldjuhul koostab planeerija lahendusi tellija seisukohti-soove arvestades. Keskkonnaeksperdi analüüsib lahendusi püüdes prognoosida lahenduste olulist keskkonnamõju. Selle leidmisel, juhtima planeerija tähelepanu või otsima koos planeerijaga paremat keskkonnasõbralikumat lahendust või pakkuma omapoolseid lahendusi olulise mõju leevendamiseks.

Metoodika sisaldab järgmisi töövõtteid:

- alusmaterjalide kokkukoondamine;
- materjalides sisalduva teabe analüüs,
- maa-ameti kaardiserveris olevate asjakohaste kaardiandmete analüüsimine;
- üldplaneeringu ja KSH aruande koostajate töökoosolekud;
- planeeringumaterjalide ja -lahenduste analüüs ja planeeringukaardi korrigeerimine;
- olulise keskkonnamõjuga planeeringulahendustele leevendusmeetmete andmine.

2 OLULISIM TAUSTAMATERJAL

Lisaks Saarde valla uuele arengukavale aastateks 2006-2011 on keskkonnamõju strateegilise hindamise taustamaterjalina käsitletavad ka *Pärnu maakonnaplaneering*, teemaplaneering *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused*, *Pärnu alamvesikonna veemajanduskava*, PIN/Matra projekti poolt koostatud aruanne „*Märgalade ja metsade integreeritud kaitsekorraldus Põhja-Liivi piirialal (Eesti-Läti)*“ ning *Pärnumaa jäätmekava 2005*. Tõenäoliselt oleks samas loetelus Pärnumaa teemaplaneering *Maakonna sotsiaalne infrastruktuur* (algatatud Vabariigi Valitsuse korraldusega 31.01.2005 nr 48), kuid mis strateegilise hindamise ajaks polnud valminud.

Asjakohast informatsiooni valla elu-olu annab kohalik ajaleht *Saarde Sõnumid* ja Kilingi-Nõmme linna üldplaneering (kehtestatud 1997).

2.1 Kommentaare materjalide kohta

2.1.1 Pärnu maakonnaplaneering

Pärnu maakonnaplaneeringus kajastuvad maakonna ruumilise arendamise lahendused võivad mõjutada Saarde valla üldplaneeringu lahendusi. Teisalt ei saa etteulatuvalt öelda, et valla üldplaneeringulahendused ei too kaasa vajadust muuta maakonnaplaneeringut.

Maakonnaplaneering on kehtestatud Pärnu maavanema poolt 1998. a. Dokumendi strateegia lähtub maakonna eeldustest, võimalustest, vajadustest ja arenguambitsioonidest, mida järgides saavutatakse maakonna inimestele võimalikult hea elujärg tulevikus. Pärnumaa areng on avatud viiele arengusuunale milledeks on: konkurentsivõime; sotsiaalne uuenemine; tasakaalustatult arenev; koostööle avatud ja loodust hoidev eluviis.

Suund *Konkurentsivõime* on valitud maakonna arengustrateegia peateljeks. Viimane põhineb visioonil maakonnast kui ettevõtjasõbralikust ja innovaatsilisest piirkonnast, kusjuures antud suund põimub läbi ülejäänud strateegia nelja suunaga.

Kaheksa strateegilist põhieesmärki on:

- hariduse kvaliteetsus;
- kultuuri mitmekülgsus;
- sotsiaalne turvalisus;
- maa-asustuse elujõulisus;
- arenev ettevõtlus;
- tehniline infrastruktuur;
- avatus ja atraktiivsus;
- keskkonna puhtus.

Indikaatorid põhieesmärgile:

- maa-asustuse elujõulisus;
- maa-lastele on loodud konkurentsivõimelised õppimis- ja kasvatamistingimused: alghariduse kodulähedus;
- sotsiaalne ja tehniline infrastruktuur on optimaalsed;
- investeeringud maapiirkondadesse on suurenenud;
- tööpuudus on vähenenud;
- sissetulekute erinevused võrreldes Pärnuga on vähenenud;
- külade eneseteadvustus on tõusnud;
- kodanikualgatus ja isetegevus on aktiveerunud;
- omavalitsuste roll ja võimalused on suurenenud;
- suurenenud on elujõuliste talude hulk;
- modelleeritud ühistranspordiskeem on rakendunud, kohalike ressursside väärtusaste on tõusnud.

Maakonna majanduse arenguvisioniks aastani 2010 on majandustegevuse toetumine kohalikele ressurssidele ja regiooni atraktiivsus välisinvestoritele. Tänu väikeettevõtlike kiirele arengule on tööpuuduse tase viidud alla Eesti keskmise. Maakonna tööstussektoris on suurenenud kapitali- ja teadusmahuka tootmise osakaal.

Põllumajanduses on tegev 7% aktiivsest rahvastikust. Tugevaim haru on piimakarjandus. Maal on välja arenenud enamuses mitmekülgse tegevusega (põllumajandus, metsandus, turism) kombineeritud talud, vähem on ainult põllumajandusega tegelevaid suurtaluid ja põllumajandusettevõtteid.

Metsaraie on tulusamaid majandustegevusi maakonnas. Pärnumaa aastakeskmine metsaraie maht vastab aastakeskmisele juurdekasvule. Metsade pindala on kasvanud, nende kõrvalkasutus on laienenud. Pärnumaa rannik on endiselt Eesti tähtsaim rannapüügipiirkond. Pärnu linn on riigi kalatööstuse tähtsaimad keskusi.

Turismi alal omab tuntuks Pärnu kui "suvepealinn". Maapiirkondades on tõusnud talu- ja ökoturismi osatähtsus. Arendamisel on väikesadamate kett piki rannikut.

2.1.2 Pärnu maakonna arengukava teemaplaneering *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused*

Dokument on kehtestatud maavanema 20. mai 2003.a korraldusega nr 80. Planeering koosneb kahest alateemast – Pärnumaa väärtuslikud maastikud ja Pärnumaa roheline võrgustik. Esimene on teemaplaneeringu lisa 1, teine lisa 2.

Väärtuslike maastike alateema käsitleb traditsioonilist kultuurmaastikku. Väärtuslike maastike määramise aluseks on 5 liiki väärtusi: esteetiline, looduslik, identiteedi-, puhkeväärtus ja turismipotentsiaal. Planeering osutab 33-le maastikukooslusele. Iga väärtusliku maastiku iseloomustavate andmete kohta on olemas registrileht. Saarde vallal on suhe

kahe alaga: riikliku Põhja-Liivi märgalaga (A14) ja maakondliku Kilingi-Nõmme - Saardega (A15). Allpool on nende alade registrilehed.

1	Ala number	A14
2	Ala nimetus	Põhja - Liivi märgala
3	Ala tüüp	478
4	Ala pindala (km ²)	235,6
5	Ala asukoht	Pärnumaa, Häädemeeste ja Saarde vald
6	Ala tähtsus	riiklik
7	Ala kirjeldus	<p>Piirkond hõlmab suured soo- ja metsaalad, mille vahel paiknevad haritud põllumaad hajali asetsevate küladega. Piirkond jääb Reiu jõgikonna ülemjooksule. Maastik on suure bioloogilise mitmekesisusega, kus leidub unikaalseid elupaiku ja haruldasi liike. Kunagi oli see soode- ja metsaderohke ala kolme kultuuri (eestlased, liivlased, lätlased) kokkupuutekohaks. Sellele maastikule on iseloomulikud rohete laugastega Lääne - Eesti tüüpi rabad, laialehised ja segametsad, mis on ühendatud ekstensiivselt kasutatavate põllu- ja pool-looduslike aladega. Siin asuv rahvusvahelise tähtsusega märgala Nigula soostik on üks Eesti vanemaid looduskaitsealasid. Riigipiiriga jagatud Kodaja ja Rongu soodele on moodustatud Sookuninga looduskaitseala, mis Läti poolele jääva Põhja-Vidzeme Biosfäärikaitsealaga moodustab esimese piireületava looduskaitseala Baltikumis. Siinsete märgalade ümbruses asuvad viljakamad ja kõrgemad Sakala kõrgustiku servaalad on olnud sajandeid maaviljelusalad. Loodusalad koos seda ümbritseva põllumajandusmaastikuga moodustavad tegelikult ühtselt toimiva terviku. Maastikule jääb ka Jäärja mõis.</p>
8	Kultuurilis-ajalooline väärtus	2
9	Looduslik väärtus	3
10	Esteetiline väärtus	2
11	Identiteediväärtus	2
12	Puhkeväärtus ja turismipotentsiaal	2
13	Soovitused maakasutuse, ehitustegevuse ja hoolduse osas	<p>Korrastada ja tähistada kaitseväärtusega üksikobjektid ning nende juurdepääsud. Maastiku korrastamiseks koostada hooldussoovitused. Ala on sobiv looduspuhkuseks, mistõttu tuleks arendada matkaradu ja -teid. Eraldi projektina käsitleda Lanksaare talu Veeliks, mis on tuntud Eesti maatõugu karja (hundikindel kari) aretuse poolest. Korrastada ümbruskonna vanim ja suurim Jäärja mõis.</p>
14	Kehtestatud piirangud ja soodustused	<p>Jõgede kaldaalal kehtivad ranna ja kalda kaitse seaduses sätestatud piirangud. Riiklike ajaloomälestiste kohta kehtivad muinsuskaitseadusest tulenevad piirangud. Nigula ja Sookuninga looduskaitsealal on tegevus määratud kaitse-eeskirjaga. Kaitsealustel üksikobjektidel kehtivad kaitstavate loodusobjektide seadusega sätestatud tingimused.</p>
15	Täiendav inventeerimise vajadus	
	Vajalik täpsemate hooldussoovituste ja projektide jaoks.	

1	Ala number	A15
2	Ala nimetus	Kilingi-Nõmme - Saarde
3	Ala tüüp	1378
4	Ala pindala (km ²)	38,1
5	Ala asukoht	Pärnumaa, Saarde vald ja Kilingi-Nõmme linn
6	Ala tähtsus	maakondlik
7	Ala kirjeldus	Piirkond hõlmab Kilingi-Nõmme linna, Tihemetsa aleviku ning neid ümbritsevad metsa ja põllualad. Maastikku ilmestavad ürgorud ja nende põhjas looklevad jõekesed. Piirkonna metsarikkuse tõttu on siin ehitusmaterjaliks kasutatud puitu. Ajalooliselt on piirkonnas töödeldud kohalikku rikkust - metsa. Eriti edukalt 20. sajandi alguses, mil raudtee äärde rajati oma aja suurim Voltveti Punapargi saeveski. Kilingi-Nõmme on kujunenud piki Pärnu-Valga maanteed. Linnale annab ilme hästi säilinud peatänavaaärne puithoonestus ja vana laadaplatsi ümber kujunenud keskus. Kilingi-Nõmmelt Tali poole viiva maantee äärde Humalaste oja kõrgele kaldale jääb ajalooline Saarde kihelkonnakeskus. Saarde kihelkond on teada juba 13. sajandist. Kilingi-Nõmme - Valga maantee äärde jääb Tihemetsa alevik, mille keskuseks on endine Voltveti mõis. Praegu on mõisahäärberis põllumajandustehnikum. Ajalooliselt oli Voltveti tänavküla. Allikukivil on säilinud endise kalevivabrikuomaniku mõis, milles praegu asub Tihemetsa põhikool. Kilingi-Nõmmest Pärnu poole maantee äärde jääb Lodja postijaam, 17. sajandil viis siitkaudu Tallinna – Riia postitee.
8	Kultuurilis-ajalooline väärtus	3
9	Looduslik väärtus	2
10	Esteetiline väärtus	2
11	Identiteediväärtus	2
12	Puhkeväärtus ja turismipotentsiaal	2
13	Soovitused maakasutuse, ehitustegevuse ja hoolduse osas	Korrastada ja tähistada kaitseväärtusega üksikobjektid ning nende juurdepääsud. Maastiku korrastamiseks koostada hooldussoovitused.
14	Kehtestatud piirangud ja soodustused	Jõe kaldaalal kehtivad ranna ja kalda kaitse seaduses sätestatud piirangud. Riiklike ajaloomälestiste kohta kehtivad muinsuskaitseadusest tulenevad piirangud. Kaitsealustel üksikobjektidel kehtivad kaitstavate loodusobjektide seadusega sätestatud tingimused.
15	Täiendav inventeerimise vajadus	Vajalik täpsemate hooldussoovituste ja projektide jaoks.

Teemaplaneering kordab maakonnaplaneeringu ettepanekut moodustada 30 uut kaitseala või laiendada olemasolevaid. Allpool on väljavõte maakonnaplaneeringu kaitsealade moodustamise ettepanekust Saarde valla osas.

59	Nigula looduskaitseala laiendused	Nigula looduskaitseala laiendus on planeeritud kaitsekorralduskavaga rabamassiivide ja liikide elupaikade kaitseks. Eesti metakaitsealade võrgustiku alad.
60	Sookuninga looduskaitseala laiendused	Sookuninga looduskaitseala laiendus on planeeritud kaitsekorralduskavaga rabamassiivide ja liikide elupaikade kaitseks. Eesti metakaitsealade võrgustiku alad.

Teemaplaneeringus käsitletav roheline võrgustik täiendab olemasolevat kaitsealade võrgustikku ühendades need olemasolevate looduslike aladega ühtseks süsteemiks. Lisaks kujundab võrgustik looduslike alasid nii ökoloogilisest, loodus- ja keskkonnakaitselisest kui ka sotsiaalsest aspektist, toodab bioloogilist mitmekesisust ja tagab stabiilse keskkonnaseisundi.

On antud kaart rohelise võrgustiku tugialade ja koridoridega kus on näidatud koridoride ja teiste infrastruktuuride (maanteed ja raudteed) konfliktikohad, samuti Pärnu ja Kilingi-Nõmme linnade lähiümbruse rohelistes vööndis kavandatav kaitsemets.

2.1.3 Pärnu alamvesikonna veemajanduskava

Tagamaks veekeskkonna kaitset ja ratsionaalset kasutamist ning majandamist alamvesikonnas, jõustus 2005 a Pärnu alamvesikonna veemajanduskava. Võimalik, et kava rakendub moodustatavate veemajanduspiirkondade kaudu e Euroopa Liidu Veepoliitika raamdirektiivis soovitatud valglapõhiste planeerimisüksuste kaudu. Sel juhul jääks Saarde vald territoriaalselt Reiu, Ura ja Halliste ilma Raudna jõeta veemajanduspiirkonda. On tehtud ettepanek, et veemajanduspiirkonda haldavaks organisatsiooniks võiks olla asjakohane veeühing. Tema vorm – avalik-õiguslik organisatsioon.

Saarde valla tasandil on kohalike omavalitsuste joogiveevarustuse korrastamise meetmed esitatud ainult Kilingi-Nõmme linnale ja tollaegsele Saarde vallale. Kahjuks mitte kava koostamise ajal eksisteerinud Tali vallale. Pinnavee kvaliteedi kaitsmises on meetmeks valla ühisveevärgi ja kanalisatsiooni arengukavade koostamine. Põhjavee kaitsemeetmetena aga keskkonnaohtlike objektide likvideerimise ülesande raames Viisireiu ja Virnhoffi väetishoidlate likvideerimine.

2.1.4 Saarde valla arengukava 2006-2011

Elujõulisuse indeksilt (85-100) on vald maakonnas keskmisel kohal (allikas: *Eesti Entsüklopeedia kaardikõide Suur Maailma atlas*. Kaart Elujõulisuse indeks). Peale kolme omavalitsusüksuse liitumist koostati uuele üksusele operatiivselt arengukava. Dokument tugineb ühinenud omavalitsusüksuste varasematele arengukavadele ja ühinemislepingus kokkulepitud kohustustele. Arengukava eesmärk on mõjutada juba käimasolevaid aga ka tulevikus käivituvaid arenguid selleks, et (liit)valla areng kulgeks lepinguga kinnitatud seisukohtade alusel ja, et oleks välditud kaootilisus ning juhuslikus valla juhtimises.

Arengukava visioon näeb valda iseseisva ja tugeva omavalitsusüksusena, mis on turvaline ja metsarikas piirkond ning kus on väärtustatud kultuuritraditsioonid ja kus Kilingi-Nõmme vallasisese linnana on kujunenud Edela-Eesti tõmbekeskuseks.

Eesmärgiks on valitud atraktiivse, arenenud sotsiaalse ja majandusliku keskkonna saavutamine alljärgmiste tegevuste kaudu:

- korrastada ja välja ehitada infrastruktuur;
- tasakaalustada elanikkonna vanuseline struktuur;
- tagada soodne majanduskeskkond ettevõtjatele.

Detailsemalt on loetletud arengueelistused:

- infrastruktuur (ühisveevärk ja –kanalisatsioon, teed, tänavad, valla kinnisvara, side, energeetika);
- sotsiaalhoolekanne;
- keskkond (veekogude eksponeerimine ja nende seisundi parandamine, jäätmemajandus, kalmistud);
- haridus, kultuur ja kutseharidus;
- majandus (ettevõtlus, turism);
- planeeringud ja arengukavad.

Valla huvi on, et lähipiirkonnas oleksid ja töötaksid jätkusuutlikud ettevõtted, sest ettevõtete majanduslikust käekäigust oleneb valla tulubaas. **Ettevõtluse toetamise üheks vahendiks on soosiva arengu- ja planeerimisdokumentide koostamine.** Oodatud on jahiturismi majanduse arendamine, sest piirkonnal on soodne eeldus looduskeskkonna ja ulukite arvukuse näol.

2.1.5 Kilingi-Nõmme üldplaneering

Tegemist on kümme aastat tagasi koostatud dokumendiga. Planeerimisettepanek (Planeerimis- ja ehitusseaduse mõistes) sisaldas planeeringute koostamise vajadust aastani 2000. Tähelepanuväärne on, et aastaks 2010 oodatakse linna ühinemist Saarde vallaga, mis realiseerus varem – 2006.

2.1.6 Piiriülene Põhja-Liivi kaitse ja kasutuskorralduskava

Aastatel 2003-2006 kulges projekt *Märgalade ja metsade integreeritud kaitsekorraldus Põhja-Liivimaa piirialal*. Kuna Saarde valla territooriumist ca 60 % jäi projektialasse, mõjutab koostatud *Kaitse ja kasutuskorralduskava* planeerijaid lahenduste väljatöötamisel. Kava eesmärgiks on toetada Põhja-Liivimaa sookomplekside (rõhuasetus on mõistel kompleks), märgade metsade ja pool-looduslike rohumaade kaitset ning majandamist. Kava koostajad on väitnud, et antud kava pole võrreldav traditsioonilise kaitseala kaitsekorralduskavaga. Piikonna loodusväärtusi mõjutavate faktoritena on esile toodud kokku 26 faktorit. Suhtes üldplaneeringusse saab neist esile tuua alljärgmisi:

- soode servaalasid on majandatud niitmise ja karjatamisega; nende tegevuste lakkamise tagajärjele viimastel dekaadidel kaovad poollooduslikud kooslused ja neile iseloomulikud maastikud;
- väljapool kaitsealad on ülekaalus kuivendatud tulundusmetsad ja vääriselupaigad või väärtuslikud metsa elemendid mis on säilinud vaid väikeste eraldatud aladena;
- kasvanud majanduslik surve metsadele põhjustab vanade loodusmetsade elupaikade kadumist ja fragmenteerumist;

- traditsioonilise põllumajanduse lakkamine ja maade hülgamine, mille loodusliku mitmekesisuse seisukohalt olulise väärtusega pool-looduslikud elupaigad vajaksid majandamist;
- väiketalud pole majanduslikult jätkusuutlikud ja suuremad talud vajavad suuremaid maatükke, et muuta talupidamine rentaabliks;
- maaomanikele makstakse toetust traditsioonilise põllumajandusmaastike metsastamiseks mis hävitab elupaigad;
- kohalikud inimesed näevad biomitmekesisuse kaitset pigem ohtu elatusallikatele kui võimalust;
- kohalik elanikkond väheneb töökohtade ja majanduslike väljavaadete puudumise tõttu.

Dokument jagab tegevustele soovitusi 9-s valdkonnas. Allpool (tabel 1) on toodud väljavõtte valdkonnakesksetest soovitusest, mis on kasulikud valla üldplaneeringu koostamisel.

Tabel 1. Väljavõtteid kavast Piiriülene Põhja-Liivi kaitse- ja kasutuskorralduskava (viide nr 8).

Valdkond	Soovitus
Kaitsekorraldus	Juurutada looduskaitsemeetmeid tulundusmetsades. Rakendada looduslikku uuenemist pärast raie.
Hüdroloogia ja veemajandus	Alustada piirkonnas (projektialas) pinnavee seiret Euroopa veepoliitika direktiivi raames soo kaitsekorraldusmeetmete väljatöötamiseks ning kooskõlastada see veemajandusega tegelevate asutustega.
Metsandus	Tuleks välistada pikaajalisi metsainvesteeringuid nagu teede ehitamine ja kraavimine vältimaks ökoloogilist fragmenteerumist.
Ökoturism	Turistide vajaduste rahuldamine vajab hoolikat planeerimist mis võtaks arvesse olemasolevaid objekte. Turismi infrastruktuuri planeerimisel tuleb lähtuda maastiku ja loodusväärsute taluvusvõimest. Kohalikud administratsioonid (<i>v a l l a v a l i t s u s , ekspertide sõrendus</i>) peaksid kergendama lubade väljaandmist eeldusel, et need on kooskõlas korralduskava põhimõtetega.
Kultuuripärand	Uute objektide planeerimisel pidada silmas piirkonnale iseloomulikke arhitektuuri ja asulate ülesehitust. Luu võimalused avalikus kasutuses olevate mõisate külastamiseks turistidele.
Jahindus	Edendada väikeste jahipiirkondade ühendamist.
Põllumajandus	Keelata põldude või niitude metsastamine linnuhoiualadel. Keelata kuivendussüsteemide hooldamine linnuhoiualal.
Piiriülene Ramsari ala	Esitada ettepanek Sookuninga LK alale Ramsar'i ala staatuse saamiseks.

3 ÜLDPLANEERINGU SEOTUS STRATEEGILISTE PLANEERIMISDOKUMENTIDE KESKKONNA-ASPEKTIDEGA

3.1 Euroopa Liidu planeeringu dokumendid

Euroopa Konsultatiivne Foorum töötas 1999. a välja Euroopa Komisjoni määruse 97/150/EK järgmiseks juhendi *Euroopa Ruumilise Arengu Perspektiiv (European Spatial Development Perspective, E.S.D.P.)*.

Juhend kutsub riike koostöös töötama välja ruumilisi arengustrateegiad, kuid kohalikke olusid arvestavalt. Iga riik peab keskkonkakaitsete meetmetega püüdma alla suruda trendi millega Euroopa territoorium „hakitakse ära“ planeeritavate transpordikoridoridega, tagama bioloogilise mitmekesisuse mitte ainult planeeringute „ökovõrgustiku“ abiga, vaid kogu territooriumi komplekse arendusega, pöörama tähelepanu majandusstruktuurilt (primaarsektori suur osakaal tööhõives) nõrkadele maapiirkondadele, tagama veeringluse säästva korraldamise, tegema jõupingutusi kliimamuutuse leevendamiseks nii kohaliku kui ka globaalsel tasandil jne.

Läänemere regiooni ruumilise arengu suunamiseks on loodud valituste vaheline multilateraalne kümne Balti mere ümbruse riigi koostööfoorum nimetusega *Visions and Strategies around the Baltic 2010. VASAB 2010*. Koostöö korraldamiseks on moodustatud vastav komitee (*Committee on Spatial Development of the Baltic Sea Region - CSD/BSR*), kelle ülesandeks on levitada planeerimiskogemusi, toetada vastava valdkonna ministreid, aidata kaasa projektide realiseerumisele ja koopereeruda teiste Baltikumi koostööorganisatsioonidega. Suundiandev tegevus toimub riikide planeerimist kureerivate ministrite regulaarsetel kohtumistel vastuvõetud deklaratsioonide kaudu.

Eelmine, viies ministrite kohtumine (Wismari deklaratsioon, sept 2001) andis tegevuskava ([VASAB 2010 Plus Spatial Development Action Programme](#)) läbi kuue käsitlusteema:

1. Linnaregioonide koostöö säästva arengu küsimustes.
2. Läänemere regiooni rahvusvahelise integratsiooni jaoks olulised strateegilised arengutsoonid.
3. Üleeuroopalise integratsiooni jaoks olulised rahvusvahelised transpordikoridorid
4. Maapiirkondade olustiku mitmekesistamine ja tugevdamine.
5. Rahvusvaheliste rohevõrkude, sh kultuurmaastike arendamine.
6. Rannikutsoonide ja saarte integreeritud arendamine.

VASAB 2010 ajaliselt viimaseks dokumendiks on kuues riikide planeerimist kureerivate ministrite kohtumise deklaratsioon nn Gdanski (sept. 2005) deklaratsioon. Dokument julgustab Baltimere riikide Nõukogu (Council) arvestama Euroopa Liidu nn territoriaalse

ühtlustumise poliitikaga (*EU Territorial Cohesion Policy*). Põhieesmärk on, et Balti mere riigid integreeruksid teiste Euroopa piirkondadega saavutamaks Euroopas nn territoriaalset ühtlustumist.

3.2 Natura 2000 võrgustik

Natura 2000 on üle-euroopaline loodus- ja linnualade võrgustik kaitsmaks väärtuslikke ja ohustatud looma-, linnu- ja taimeliike ning nende elupaiku ja kasvukohti. Euroopa Liidu liikmesriike ühendava *Natura 2000* võrgustiku loomine rajaneb kahel Euroopa Komisjoni ja Nõukogu direktiivil – nn linnudirektiivil (direktiiv 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta), mille eesmärk on kaitsta linde, ning nn loodusdirektiivil (direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta), mille ülesanne on kaitsta looma- ja taimeliike ning nende elupaiku ja kasvukohti.

Liikmesriik võib *Natura 2000* võrgustiku alade kaitse korraldamiseks valida endale sobivad meetmed: kas kaitsealade moodustamine, lepingute sõlmimine kaitseteenust pakkuva organisatsiooniga, planeeringutega kaitse ettepaneku tegemine. Oluline on just see, et valitud meede tagaks nende elupaigatüüpide ja liikide säilimise, mille kaitseks alad on valitud.

3.3 Eesti tasand

Suunaandjaks on säästava arengu riiklik strateegia *Säästev Eesti 21*. Strateegias on neli arengueesmärki: Eesti kultuuriruumi säilimine, heaolu kasv riigis, ühiskonna sidususe suurenemine ja ökoloogilise tasakaalu hoidmine.

Teiseks oluliseks dokumendiks on üleriigiline planeering *Eesti 2010* ja tema tegevuskava.

Üleriigilises planeeringus *Eesti 2010* käsitletud ruumilise arengu üks peamisi komponente on Eesti asustussüsteemi- ja maastikumustri väärtuste säilitamine ja edasiarendamine. Dokumendi üldisteks sihiseadeteks on järgmised aspektid:

- inimese põhivajaduste rahuldamise ruumiline tagamine;
- Eesti asustussüsteemi- ja maastikstruktuuri väärtuste säilitamine ja edasiarendamine;
- asustuse ruumiline tasakaalustamine;
- Eesti ruumiline sidumine Euroopaga;
- looduskeskkonna hea seisundi säilitamine ja parandamine.

Uus Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030 (<http://www.envir.ee/2959>), annab hoiatussignaale keskkonnavaldkondade tuleviku suhtes. Osas 2, **Peamised trendid** on näidatud väljavaateid loodusressursside, maastike ja bioloogilise mitmekesisuse, välisõhu kvaliteedi, tervise ja elukvaliteedi osas. Näiteks surve tulundusmetsade intensiivsemaks majandamiseks raskendab metsades bioloogilise mitmekesisuse säilitamist või Eesti ühiskond kaldub imporditud tarbimiskultuuri suunas, mis aitab kaasa

võõrandumisele traditsioonilisest looduskeskkonna kasutamisest. Dokument annab visiooni, et nii looduse kui ka inimese vajadusi arvestades on riigis hästi läbi planeeritud asustus. Mõned elemendid visioonist: elukeskkonnas domineerib avar, ilus ja **ülekorrastamata ruum**, tehiskeskond ei domineeri looduskeskkonna üle. Eesti paistab riikide hulgas silma väikese energiatarbega toodanguühiku kohta.

3.3.1 Rahvusvahelise koostööprojekti *Via Baltica ruumilise arengu koridor* Eesti raport ja Rail Baltica projekt

Via Baltica ruumilise arengu koridor (*Via Baltica Spatial Development Zone, lühem VBSDZ*) on VASAB 2010 jätkuprojekt, mis arendab edasi Läänemere regiooni riikide vahelist koostööd ja loob eeldusi Eesti kiiremaks integratsiooniks Euroopa Liiduga. Via Baltica all mõistetakse maanteed, mis kulgeb Helsingist Berliini läbi Eesti, Läti, Leedu ja Poola. Projekt Via Baltica ruumilise arengu koridor sai alguse 1994. aastal VASAB 2010 lähtuvast koostööprojektist *Tampere-Helsinki-Tallinn-Riga Zone, A Spatial Development Project* mis viidi läbi Soome, Eesti ja Läti keskkonnaministeeriumi koostöös.

Eesti Raport sisaldab antud projekti arengut Eestis käsitlevat osa. Tallinna Linnavalitus, Harju Maavalitus, Rapla Maavalitus ja Pärnu Maavalitus on teavitanud teisi otsustajaid edasistest vajalikest sammudest, mille osas on regioonide vahel kokkuleppele jõutud.

Koridori on planeeritud kiir-raudtee - Rail Baltica selleks, et tagada kiire ühendus VBSDZ-riikide ja ülejäänud Euroopa vahel. On olemas eelleping tema ehitamiseks.

Pärnu Maavalitsuse seisukoht Rail Baltica osas on positiivne. Allpool on väljavõtteid maavalitsuse seisukohast, mis võivad mõjutada Saarde valla üldplaneeringut (<http://www.mv.parnu.ee/index.php?id=223>).

1. Euroopasse suunduva tulevase kiirraudtee trass on juba valitud - see kulgeb üle Pärnu. See seisukoht on fikseeritud üleriigilises planeeringus "Eesti 2010".
-----
2. Oleme seisukohal, et Pärnu suunal tuleks välja ehitada täiesti uus kaasaegne raudteekoridor. See täiendaks transpordipoliitilises mõttes kahte senist idasuunale orienteeritud koridori (Tallinn-Narva, Tallinn-Tartu).
3. Kui aga peaks arutlusele tulema olemasolevate raudteetrasside Tallinn - Tartu - Valga (TTV) ja Tallinn - Pärnu - Mõisaküla (TPM) kasutamine, siis võrdlus rahvusvahelise kiirraudtee seisukohalt näitab selgelt TPM trassi eeliseid:
  - Raudteetrass üle Mõisaküla on ca 1/5 võrra lühem trass kui üle Valga - Eesti territooriumi piires oleks Mõisaküla trass 80 km lühem, Tallinn - Riia vahelise trassi kogupikkust arvestades 136 km lühem (mis annaks ca 1 tunni ajavõitu, mis on ka kiirraudtee mõte; ekspuaterimisel; lisaks veel kokkuvõidu raudtee rek-sel).

- võrreldes TTV trassiga läbib TPM trass tunduvalt vähem tiheasustusega piirkondi, häirides seega vähem olemasolevat asustuse infrastruktuuri ning on ohutum ja odavam;
- kui TTV läbib 7 linna (Kehra, Tapa, Tamsalu, Jõgeva, Tartu, Elva, Valga) ning neist kuuel juhul kulgeb praktiliselt läbi kesklinna, siis TPM läbib 4 linna (Rapla, Pärnu, **Kilingi-Nõmme**, Mõisaküla) ja vaid ühel juhul (väikelinn Mõisaküla) puutub linna põhistruktuuri.

-----
4. Raudtee rekonstrueerimine annaks uue impulsi Kesk- ja Lääne-Eesti piirkondadele ja ettevõtlikele ning parandaks ka elanike liikumisvõimalusi.

5. Pärnu kuurort (tegelikult terve Lääne-Eesti) avaneks ka Kesk-Euroopa turistidele - see võimaldaks vähendada seni ühekülgselt orienteeritust Soome turule ja kokkuvõttes aitaks tasakaalustada meie riigi väliskaubandusbilanssi.

3.3.2 Eesti *Natura 2000*

Eesti riiklik strateegia oli, et *Natura 2000* võrgustikku määratud aladest saavad kas kaitse- või hoiualad. Käesolevaks ajaks (a 2007) on see realiseerunud. Hoiualadel ei kehtestata rangeid piiranguid majandustegevuseks, küll aga peavad keskkonna- või muud luba nõudvad tegevused läbima eelnevalt keskkonnamõju hindamise. Hindamise käigus selgitatakse välja, ega plaanitav tegevus kahjusta neid elupaigatüüpe ja liikide elupaiku, mille kaitseks ala on moodustatud.

Natura 2000 alade osas leidub Eestis ca 60 loodusdirektiivis loetletud elupaigatüüpi, 51 looma- ja taimeliiki ning sadakond linnudirektiivis loetletud linnuliiki, mille kaitseks kehtestatud loodus- ja linnualad moodustavadki Eesti *Natura 2000* võrgustiku.

3.3.3 *Natura 2000* võrgustikust Saarde vallas

Kaitsealade ja *Natura 2000* hoiualade rohkuse poolest tõstatub vald esile maakonna teistest valdadest. Kokku on Saarde vallas kolmteist Pärnu maakonda jäävatest arvukatest *Natura 2000* võrgustiku aladest (tabelid 2 ja 3), mis hõlmavad ca 1/5 valla territooriumist.

Kõik Saarde valda jäävad ja Looduskaitseaduse § 10(1) määratud kaitsealused pindalised loodusobjektid on seotud *Natura 2000* võrgustikuga (nii linnu- kui ka loodusaladega).

Tabel 2. Natura 2000 hoiualad Saarde vallas¹

Hoiuala nimetus	Kaitse-eesmärk
Kikepera (4 583,0 ha)	EN direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüüpide – vanade loodusmetsade (9010*), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*), siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse ning nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ I lisas nimetatud liikide ja I lisas nimetamata rändlinnuliikide elupaikade kaitse. Liigid, kelle elupaika kaitstakse on: must-toonekurg (<i>Ciconia nigra</i>), herilaseviu (<i>Pernis apivorus</i>), kanakull (<i>Accipiter gentilis</i>), kaljukotkas (<i>Aquila chrysaetos</i>), laanepüü (<i>Bonasa bonasia</i>), rabapüü (<i>Lagopus lagopus</i>), metsis (<i>Tetrao urogallus</i>), värbkakk (<i>Glaucidium passerinum</i>), händkakk (<i>Strix uralensis</i>), karvasjalgakakk (<i>Aegolius funereus</i>), öösorr (<i>Caprimulgus europaeus</i>), hallpea-rähn (<i>Picus canus</i>), musträhn (<i>Dryocopus martius</i>), valgeselg-kirjurähn (<i>Dendrocopos leucotos</i>), laanerähn (<i>Picoides tridactylus</i>) ja väike-kärbsenäpp (<i>Ficedula parva</i>).
Pihkke (498,0 ha)	EN direktiivi 79/409/EMÜ I lisas nimetatud liikide ja I lisas nimetamata rändlinnuliikide elupaikade kaitse. Liigid, kelle elupaika kaitstakse, on: väikeluik (<i>Cygnus columbianus bewickii</i>), laululuik (<i>Cygnus cygnus</i>), rabahani (<i>Anser fabalis</i>), suurlaukhani (<i>Anser albifrons</i>), soo-loorkull (<i>Circus pygargus</i>), väike-konnakotkas (<i>Aquila pomarina</i>), teder (<i>Tetrao tetrix</i>), rukkirääk (<i>Crex crex</i>), sookurg (<i>Grus grus</i>), kiivitaja (<i>Vanellus vanellus</i>) ja punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>).
Reiu jõe (104,8 ha)	EN direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüübi – jõgede ja ojade (3260) kaitse ning II lisas nimetatud liikide – hingu (<i>Cobitis taenia</i>), võldase (<i>Cottus gobio</i>), jõesilmu (<i>Lampetra fluviatilis</i>), lõhe (<i>Salmo salar</i>) ja paksukojalise jõekarbi (<i>Unio crassus</i>) elupaikade kaitse.

¹ Vabariigi Valitsuse määrus nr 154 18.mai 2007 (RTI 30.05.2007, 38,27 Hoiualade kaitse alla võtmine Pärnu maakonnas.

<p>Jäärja (1 097,0 ha)</p>	<p>EN direktiivi 79/409/EMÜ I lisas nimetatud liikide ja I lisas nimetamata rändlinnuliikide elupaikade kaitse. Liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on laanepüü (<i>Bonasia bonasia</i>), metsis ehk mõtus (<i>Tetrao urogallus</i>), rukkirääk (<i>Crex crex</i>), värbkakk (<i>Glaucidium passerinum</i>), händkakk (<i>Strix uralensis</i>), öösorr (<i>Caprimulgus europaeus</i>), hallpea-rähn (<i>Picus canus</i>), musträhn (<i>Dryocopus martius</i>), valgeselg-kirjurähn (<i>Dendrocopos leucotos</i>), laanerähn (<i>Picoides tridactylus</i>), väike-kärbsenäpp (<i>Ficedula parva</i>).</p>
<p>Lanksaare- Veelikse (521,0 ha)</p>	<p>EN direktiivi 79/409/EMÜ I lisas nimetatud liikide ja I lisas nimetamata rändlinnuliikide elupaikade kaitse. Liigid, kelle elupaiku kaitstakse, on: must-toonekurg (<i>Ciconia nigra</i>), väikeluik (<i>Cygnus columbianus bewickii</i>), laululuik (<i>Cygnus cygnus</i>), rabahani (<i>Anser fabalis</i>), suur-laukhani (<i>Anser albifrons</i>), valgepõsk-lagle (<i>Branta leucopsis</i>), herilaseviu (<i>Pernis apivorus</i>), soo-loorkull (<i>Circus pygargus</i>), väike-konnakotkas (<i>Aquila pomarina</i>), suur-konnakotkas (<i>Aquila clanga</i>), laanepüü (<i>Bonasa bonasia</i>), teder (<i>Tetrao tetrix</i>), rukkirääk (<i>Crex crex</i>), sookurg (<i>Grus grus</i>), värbkakk (<i>Glaucidium passerinum</i>), händkakk (<i>Strix uralensis</i>), karvasjalg-kakk (<i>Aegolius funereus</i>), öösorr (<i>Caprimulgus europaeus</i>), hallpea-rähn (<i>Picus canus</i>), musträhn (<i>Dryocopus martius</i>), valgeselg-kirjurähn (<i>Dendrocopos leucotos</i>), laanerähn (<i>Picoides tridactylus</i>), väike-kärbsenäpp (<i>Ficedula parva</i>) ja punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>).</p>

Tabel 3. Natura 2000 võrgustikku haaratud loodus-ja maastikukaitsealad Saarde vallas.

Kaitseala ja asukoht vallas	Alus	Kaitse eesmärk
Kalita looduskaitseala Kalita külas	Vabariigi Val. 26. 04. 2007. a määrus nr 117 (RTI 04. 05. 2007, 35, 222)	EN direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta lisas I nimetatud elupaigatüüpide - vanad loodumetsade kaitseks ja EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku ja tema elupaiga kaitseks (I lisa, I kaitsekategooria liik).
Tolkuse looduskaitseala Laiksaare külas	Vabariigi Val. 8. veebruari 2007. a määrus nr 37 (RTI, 27.02.2007, 17, 84)	EN direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta lisas I nimetatud elupaigatüüpide vanad loodumetsad, rohunditerikkad kuusikud ning soostuvad ja soo-lehtmetsad; ja EN direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku ja tema elupaiga kaitseks (I lisa, II kaitsekategooria liik) ja III kaitsekategooria taimeliikidele nagu künnapuu (<i>Ulmus laevis</i>), karukold (<i>Lycopodium clavatum</i>) ja harilik ungrukold (<i>Huperzia selago</i>) ning nende elupaikadele.
Laiksaare looduskaitseala (335 ha) Laiksaare külas	Vabariigi Val 13. juuli 2006. a määrus nr 161 (RTI, 26.07.2006, 34, 262).	EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide – vanade loodumetsade, vanade laialehiste metsade, rohunditerikaste kuusikute ning soostuvate ja soo-lehtmetsade kaitseks. EN direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liigi, mis on ühtlasi I kategooria kaitsealune liik, kaitseks.
Nigula looduskaitseala (4656 ha) Pihke, Reinu ja Tuuliku külas	Vabariigi Valitsuse 27. jaanuari 2006. a määrus nr 24 (RTI, 02.02.2006, 6, 36).	EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liikide – suur-laukhane, väike-laukhane, väike-konnakotka, laanepüü, öösorri, must-toonekure, soo-loorkulli, rukkiräägu, laululuige, valgeselg-kirjurähni, väike-kärbsenäpi, värbkaku, sookure, rabapüü, punaselg-õgija, herilaseviu, laanerähni e kolmvarvas-rähni, hallpea-rähni e hallrähni, händkaku, tedre, metsise e mõtuse, mudatildri ja rändlinnuliikide kaitse. EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide – huumustoiteliste järvede ja järvikute, niiskulembeste kõrgrohustute, aas-rebase-saba ja ürt-punanupuga niitude, rabade, siirde- ja õõtsiksoode, vanade loodumetsade, vanade laialehiste metsade, rohunditerikaste kuusikute, puis-karjamaade, soostuvate ja soo-lehtmetsade, siirdesoo- ja rabametsade ning II lisas nimetatud liikide – hariliku lendorava ja laialehise nestiku kaitse.

Sanga looduskaitseala – Leipste ja Musta külas	Vabariigi Val. 28. sept. 2005. a määrus nr 254 (RTI, 13.10.2005, 53, 423).	EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud linnuliikide – musträhni, mis on Euroopa looduslike liikide ja nende elupaikade kaitse konventsiooni II lisas nimetatud liik ja III kategooria kaitsealune liik, laanepüü, mis on III kategooria kaitsealune liik, ning I ja II kategooria kaitsealuste liikide kaitseks. EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüübi – vanade loodusemetsade kaitseks. III kategooria kaitsealuste liikide – sulgja õhiku ja hariliku kopsusambliku kaitseks.
Sookuninga looduskaitseala - Lanksaare, Reinu, Tuuliku, Veelikse ja Jäärja külas	Vabariigi Valitsuse 25. jaanuari 2006. a määrus nr 22 (RTI, 02.02.2006, 6, 34).	EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liikide – suur-laukhane, väike-laukhane, väike-konnakotka, laanepüü, öösorri, must-toonekure, soo-loorkulli, rukkiräagu, laululuige, valgeselg-kirjurähni, väike-kärbsenäpi, värbkaku, sookure, punaselg-õgija, herilaseviu, laanerähni e kolmvarvas-rähni, hallpea-rähni e hallrähni, händkaku, tedre, metsise, mudatildri ja rändlinnuliikide kaitse. EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide – jõgede ja ojade, niiskuslembeste kõrgrohustute, lamminiitude, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude, puisniitude, rabade, siirde- ja õõtsiksoode, vanade loodusemetsade, vanade laialehiste metsade, rohunditerikaste kuusikute, soostuvate ja soo-lehtmetsade, siirdesoo- ja rabametsade kaitse ning II lisas nimetatud liikide – saarma ja tiigilendlase elupaikade kaitse.
Kahvena looduskaitseala - Kanakülas	Vabariigi Val. 9. juuni 2005. a määrus nr 126 (RTI, 21.06.2005, 34, 261)	EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide – rikutud, kuid taastumisvõimeliste rabade, vanade loodusemetsade, soostuvate ja soo-lehtmetsade, siirdesoo- ja rabametsade ning EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liigi, mis on ühtlasi II kategooria kaitsealune liik.
Järveotsa maastikukaitseala Jäärja külas	Vabariigi Val. 1. veebruari 2007. a määrus nr 30 (RTI, 15.02.2007, 12, 67)	EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüübid: vanad loodusemetsad (9010), vanad laialehised metsad (9020), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0). EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud ning mis on ühtlasi II ja III kategooria kaitsealused liigid. III kategooria kaitsealusteks liikideks on laanepüü (<i>Bonasa bonasia</i>) ning võöt-põõsalind (<i>Sylvia nisoria</i>)

4 MÕJUTATAVA KESKKONNA LÜHIKIRJELDUS

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse kohaselt peab KSH aruanne sisaldama mõjutatava keskkonna kirjeldust strateegilise planeerimisdokumendi koostamise ajal

Mõju hindamise kontekstis on mõiste *keskkond* käsitletav laias tähenduses. Mõistesse mahub nii valla territooriumil asuva looduse eripära ja ressursid, kui ka ühiskondlik-sotsiaalkultuuriline ja majanduslik tegevus ning olemine. Viimatinimetatud keskkonnakomponentide edukaks ja jätkusuutlikuks toimimiseks annab võimalused looduskeskkond ja tema hea seisund. On üldtuntud tõde, et kui looduskeskkond on inimesele kas elamiskõlbmatu (ekstreemne kliima, looduslik ioniseeriv radioaktiivne kiirgus) või inimtegevuse tagajärjel reostatud/hävitatud (näit. olukord Vaikse ookeani atollil Bikini, saartel Nauru, Lihavõttesaared), pole ekstreemtingimustega paikkonnas püsivat sotsiaalmajanduslikku tegevust ega seda toetavat tehnilist infrastruktuuri.

4.1 Saarde valla looduskeskkonnast

Kui planeeringulahendused suunavad omavalitsusüksuse arengu kohalike loodusressursside ja looduskeskkonna ülemäärasele tarbimisele, võib see pikas perspektiivis osutada omavalitsusele hukatuslikuks. Looduskeskkond oma võimalustega ja piirangutega seab igal juhul raamid planeeringuga avatavateks arendusteks.

Looduskeskkonna osas on Saarde valla omapäraks metsaderikkus ja ürgloodusega paikade ja soo-alade rohkus. Iseloomulik on puutumata loodusega rabad ja metsad. Ilmekat illustreerivat materjali võib leida veebilehelt aadressiga <http://www.nigula.ee/?sisu>.

Pindalaliselt maakonna suurim vald (707) km² jääb nelja maastikurajooni: läänes - Liivi lahe rannikumadalikule, põhjas Soomaale, idas Sakala kõrgustiku jalamile ja lõunas Metsepole madalikule. Liivi lahe rannikumadalik on maakerkel ja rannajoone taandumisel kujunenud rannikuterass, mis ulatub Kilingi-Nõmmeni. Metsepole madalikule jääb 10-20 km pikkune edelasuunaline soovöönd. Soomaa poolses osas on maastiku eripäraks järvedes ladestunud setetest pinnakattega märgade rõhttasandike ja soode domineerimine. Idas, Sakala kõrgustiku äärealal on pinnamood valdavalt tasandikuline mõnede voortega. Piirkonnas on geoloogiliseks aluspõhjaks devoni liivakivi, mis on kohati kaetud suhteliselt paksu savikihiga. Pealiskihis domineerivad väheviljakad soostunud leedemullad ja turbamullad. Valla territoorium jääb kõrguste vahemikku 30-70 m abs.

Geoloogiline aluspõhi koosneb põhiliselt kesk-devoni Tartu lademe nõrgalt tsementeerunud poolkaljustest, kohati väheste lisanditega liivakivist. Kohati leidub ka plastilist ja tihedat savi, kuid enamasti on savi segunenud liivaga, kruusaga ja põllu- ning paekivi osakestega, moodustades savi rähka. Pinnakate on aluspõhja pealispind on väga

ebahütlase kõrgusega. Üksikutes kohtades ulatub aluspõhja pealispind kohati peaaegu maapinnani (Küüdimäel, oja oru pervedes), kohati aga ulatub pinnakatte paksus kuni 6 m või veelgi enam (lõunapiiri lähedal ja oru lammil). Enamasti on aluspõhja pealispind maapinna lähedal kõrgematel aladel.

Kliimaatiliselt on piirkonnale iseloomulik üleminek mereliselt kliimalt kontinentaalsele. Üleminekuga kaasnevaid nähtusi mõjutab Läänemerele toimuvad protsessid. Aasta keskmine temperatuur on 5-6°C. Keskmine sademete hulk 700-750 mm/a; aurustumine 420 mm/a. Lumikatte kestvus alla 100 päeva.

Vald on pinnaveekogude, eriti vooluveekogude osas arvukas vald - läbivad Reiu, Ura ja Halliste jõgi, koos paljude lisajõgedega. Kuivenduskraavide osakaal vooluveekogudes on väga suur.

Reiu jõe lähe asub Soka järves (Läti); jõgi suubub Pärnu jõkke. 2003. aasta seireandmete põhjal võib Reiu jõe veekvaliteeti pidada väga heaks (http://www.keskkonnainfo.ee/failid/seire/aru03_45_jogedeHK_edela.doc). Kuid jõgede hüdrobioloogilise kompleksseire 2004. aasta aruande põhjal pole Reiu jõe kvaliteet enam hea:

(http://www.keskkonnainfo.ee/failid/seire/aru04_46_joed_hb.pdf). Jõe ülemjooksul oli halvenenud kalastiku seisund (täheldati ka 1999.a.), mille põhjusteks olid kanaliseerimistööd Lanksaare seirelõigu piirkonnas ning paisu ja paisjärve taastamine Viisireiul (Eesti jõed. Koostanud Arvi Järvekül, Tartu 2001).

Halliste jõgi on Navesti jõe suurim lisajõgi. Saarde valda jääb jõe alamjooks. Kalastiku koosseisu järgi on Halliste jõe kesk- ja alamjooks särje-turva-haugi jõgi. Keskjooksul laiuvad jõe mõlemal kaldal suured metsad, kohati on väiksemaid puisniite ja harva üksikuid talusid. Jõe põhil on valdavalt kruusane, kohati ka liivane või mudane. Kanaküla sillast 2 km alapoolle, vasakult suubuva Alva jõega ühinemise kohas, käändub jõgi põhja. Jõesäng on looklev ning moodustub luhal kooldeid ja vanajõgesid. Alva jõe suubumiskohalt 2,5-3 km allavoolu, praegu inimtühja Reinse küla põhjapiiril, on jõel umbes poole kilomeetri pikkune kärestik – Vardja kosk (Vardja liivakivipaljand – kaitsealune objekt). Kõpu-Halliste külast kuni suudmeni voolab jõgi Soomaa rahvusparki territooriumil. Vahemikus Pääsmaalt kuni Raudna jõe suudmeni on Halliste jõe lammil taimestikukaitseala. <http://www.soomaa.com/?id=422&lang=est>
Kanakülas asub jõel minihüdroelektrijaam. http://klis.envir.ee/klis/per/view_doc?doc_id=27971

Suurimateks järvedeks on Rae järv (9,7 ha), Saarde paisjärv (6 ha) ja Veelikse (2,5 ha). Soodes on palju alla 2 ha suurusi umbjärvi – Tõrga raba laugas, Rongu raba laugas. Suurim rabajärv on Nigula järv (20,2 ha).

Saarde vallas on järgmised kaitstavad alad:

- Kahvena looduskaitseala;
- Sanga looduskaitseala;
- Sookuninga looduskaitseala;
- Nigula looduskaitseala;
- Laiksaare looduskaitseala;
- Tolkuse looduskaitseala;
- Järveotsa maastikukaitseala;
- Kalita maastikukaitseala;
- Allikukivi koopad ja allikad. Uuendamata kaitsekorruga ala;
- Kosemäe mets. Uuendamata kaitsekorruga ala;
- Vardja paljand ja Vardja kosk. Uuendamata kaitsekorruga ala.

Kaks nendest - Sookuninga ja Nigula looduskaitsealad, mis jäädes valla äärealadele ei hõlma valla territooriumist suurt osa, on veelindude elupaikade konventsiooni artikli 2 lõike 1 kohaselt rahvusvahelise tähtsusega märgalad (Ramsari ala).

Nigula soostik paikneb Salatsi, Lemme, Häädemeeste ja Rannametsa jõe vahelisel veelahkmel. Soostiku veerohkusest ja koostisest oleneb ka nende jõgede veerohkus ja keemiline koostis. Raba lõunaosast algab Salatsi jõe ülemjooks. Häädemeeste ja Rannametsa jõgi algab raba loode- ja põhjaosast. Lemme jõe algus voolab läbi raba idamassiivi lasundisese veesoonena, mis ilmub katkendlikult nähtavale ja lõpuks väljub lõunaosas kraaviks õgvendatuna. Kuivenduskraavide kogupikkus soostiku äärealal on umbes 25 km. Nigula raba loodusliku vetevõrgu moodustavad üks suurem esmane järv, sajad laukad, mõned uurdeojalõigud ja mitut tüüpi veevoolusooned. Raba idaservas asub 17,9 ha suurune Nigula järv, keskmise sügavusega 2,4 m. Järv toitub raba pindmisest turbakihist valguvast veest, turbalasundisest veevoolusoonete veest ning sademete veest. Laugaste asetus rabas on korrapäratu. Neid on umbes 370 üldpindalaga 0,6 km². Laugaste pikkus on enamasti 20 - 40 m, sügavus 1 - 4 m (<http://www.nigula.ee/?sisu>).

Nigula looduskaitsealal on kokku 1952 ha metsamaid (42 % kogu looduskaitseal pindalast), millest valitsevad on küpsed segametsad (573 ha, 29 % metsade pindalast). Siin leidub rohkesti tuulemurdu, surnud- ja õõnsaid puid. Järgnevad kase (327 ha) ning kase ja sanglepa (301 ha) enamusega lehtmetsad. Laialehine, saare enamusega lehtmets esineb kaitsealal 127 ha. Lageraiestikke on kaitsealal 22 ha (1 %), noorendikke 142 ha (7 %), puhtpuistu kultuure 47 ha (2 %). Looduskaitsealal asuvate rohumade ja kultuurmaastiku pindala kokku 408 ha, domineerivad heina- ja karjamaad, mida on 292 ha (54 %). Looduslike rohumaid (7 %) ja traditsioonilisi puisturibadega väikekarjamaid (10 %) on kaitsealal ~90 ha, kultuurrohumaid 23 ha (4 %). Põllumaad on kaitsealal kokku ca 130 ha, millest aktiivses kasutuses oli 2000. aastal 102 ha, 28 ha oli kesana või söötis.

Sooelupaigad hõlmavad 2140 ha (46 % kogu looduskaitseala pindalast). Sootaimkonnast domineerib mättaraba (35 % kogu soostikust). Kitsad siirdesoovööndid on kohati vaid sooservadel ja mineraalsaarte ümber (7 %). Puhma- ja rohurasid on 22 %, puisraba ning männi- ja kasepuistud hõlmavad 17 %, laukaraba 6 %. Vesine äveline märg rabalaamade lamedal keskosal, osalt ka nõos laamade vahel moodustab rabapindalast ülejäänud osa (13 %), millest nokkheina-älveraba moodustab enamuse (kogu soostikust 10 %).

Saarde vallas on järgmised kaitsealused pargid:

- Tihemetsa e Voltveti park ja dendraarium (150 puuliiki) – piiranguvööndiga uuendamata eeskirjaga park. Pindala 12,1 ha;
- Tali mõisa park – pindala 4,2 ha;
- Allikukivi park - pindala 6,2 ha park – piiranguvööndiga;
- Jäärja mõisa park - pindala 6,0 ha; piiranguvööndiga. Uuendamata eeskirjaga kaitsealune park;

Saarde vallas asuvad järgmised looduskaitsealused üksikobjektid:

- Rootsi kuninga tamm;
- Tõrsepa tamm;
- Rehemetsa tamm;
- Laiksaare tamm;
- Hall lepp;
- Uue-Kabja rändrahn.

Püsielupaikadena on kaitse alla võetud:

- Karumõlle metsise püsielupaik;
- Kärsu metsise püsielupaik;
- Väljaküla metsise püsielupaik;
- Kaskealuse metsise püsielupaik;
- Mölke metsise püsielupaik;
- Reinse metsise püsielupaik;
- Kauni metsise püsielupaik;
- Katkusoo metsise püsielupaik;
- Kivilaane metsise püsielupaik;
- Lodja metsise püsielupaik;
- Oissaare metsise püsielupaik;
- Kanaküla must-toonekure püsielupaik;
- Sutesoo must-toonekure püsielupaik;
- Alva must-toonekure püsielupaik;
- Kanaküla väike-punalamesklase püsielupaik;
- Lanksaare suur-konnakotka püsielupaik;
- Kutja kanakulli püsielupaik;
- Puujala kanakulli püsielupaik;
- Tali kanakulli püsielupaik.

4.1.1 Kohaliku looduskeskkonna seisundi mõjutamisest

Üldjuhul on kohaliku keskkonnaseisundi mõjutajateks elanikkonna majanduslik tegevus ja selle tegevuse tagamiseks vajalik tehniline infrastruktuur ja selle seisund. Valla keskmine asustustihedus on küll 7,3 in/km², kuid Kilingi-Nõmme linna ja Tihemetsa küla väljaarvamisel, osutuks valla ülejäänud osa asustustiheduseks ainult 3 in/km². Väljapool kahte suuremat valla asumit on tegemist hõredalt asustatud piirkonnaga, mille asustustihedus on lähedane Islandi saare asustustihedusele. Võib eeldada, et kohalikule looduskeskkonnale negatiivse mõju avaldamise potentsiaal tuleneb ennekõike tegevusest Kilingi-Nõmme linnas ja valla kahes suuremas külas – Tihemetsas ja Tali külas. Täiendavaks mõjutaks on ka riikliku (maakondliku) tähtsusega infrastruktuuri objektid-ehitised – kõrgepingeliinid, jaotlad, raudteed, gaasitrassid, gaasipumplad, lennuväljad, sadamad jne.

Mõju tekib kohalike loodusressursside – metsa, maavarade, põhja-, pinnavee tarbimisest ning infrastruktuuri objektide-ehitiste paiknemisest kaitstavate alade suhtes. Negatiivse mõju olulisus on võrdelises sõltuvuses ressursi tarbimisest ja heitmete keskkonda viimise määrast (jätmed, saasteained, õhuheitmed). Oma osa lisab tehnilise infrastruktuuri (kanalisatsioon, puhastid, pumplad, puurkaevud, katlamajad, trafo alajaamad jne) seisukord ja tehniline tase.

Ettevõtluse keskkonnamõju avaldub tehniliste seadmete avariidel, toomistehnoloogiate rikkumisel. Põllumajanduslik tootmine mõjutab puudujääkidega sõnnikukäitlemisel ja põllumaade vale väetamisega.

Metsaraiega seotud ettevõtjate (AS Sylvester Kilingi, käesoleval ajal AS-is Stora Enso AB) mõju on ohjatatud valla territooriumili jääva kolme Riikliku Metsamajanduskeskuse metskonna järelvalvega. Keskkonnanõu kohuslaste saasteainete heide on ohjatatud maakonna Keskkonnateenistuse poolt väljastatud saastelubadega (AS Taritvo omab välisõhu saasteluba L.ÕV.PM-38437, OÜ Saarde Kommunaal vee-erikasutusluba L.VV.PM-52955) ja loatingimustes esitatud teabe edastamise kaudu.

Ühisveevärk ja -kanalisatsioon on vallas võimaldatud ca 55 %-le elanikest. OÜ Saarde Kommunaal poolt opereeritavas valla viieteistkümnest pumplast tarvitavad 14 Kesk-alam-Devoni (D₂₋₁) põhjavee kogumi vett, mis levivad Pärnu (D_{2pr}) ja Rezekne (D_{1rz}) ning Tilže (D_{1tl}) lademe peeneteralises nõrgalt tsementeerunud liivakivis ja aleuroliidis milles esineb savikaid ja dolomiitse tsemendiga liivakivi vahekihte (joonis1).

Kuna vett tarbitakse enamasti koos allpool lamava Siluri-Ordoviitsiumi põhjaveekihtide ülemise osa (Siluri) põhjaveega, siis peetakse veevaru ja veevõtu arvestust Kes-alam-Devoni-Siluri (D_{2-1-S}) põhjaveekompleksist. Seisuga 01.01.2003 on veekihtide tarbevaru 100200 m³/ööpäevas. Valla veevõtt on eelpoolnimetatud vee-erikasutusloa kohaselt ainult 0,4 % tarbevarust. Põhjavee keemiline koostis vastab joogivee kvaliteedile. Ainult üldraua ja kloriidiooni sisaldus ületab lubatud piiri (V.Karise,

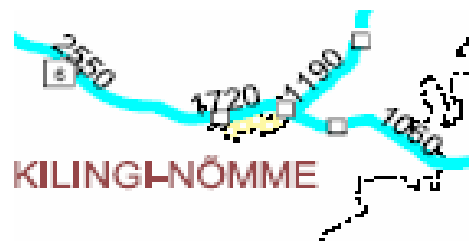
M.Metsur, R.Perens, L.Savitskaja, I.Tamm, Eesti põhjavee kasutamine ja kaitse, Tallinn, 2004).

Joonis 1. Devoni veekihtide põhjaveekogumid. (V.Karise, M.Metsur, R.Perens, L.Savitskaja, I.Tamm, Eesti põhjavee kasutamine ja kaitse, Tallinn, 2004)

Veekvaliteedi kohalt mõjutavad negatiivselt suublaid (Ura, Humalaste ja Lähkma jõgi, Veelikse, Alva ja Tõlla oja) seitsmest puhastit kaks septikut. Nüüdisaja nõuetele on lähedane ainult Kilingi-Nõmme linna puhasti, milles on bioloogiline puhastus koos fosforiärstusega.

Negatiivset mõju looduskeskkonnale tekitavad valda läbivad põhimaanteed Valga-Uulu (nr 6) ja Tartu–Viljandi-Kilingi-Nõmme (nr 92). Mõju on tingitud nii liiklusrästast (liiklussagedused joonisel 2) kui ka asjaolust, et maanteedega lõigatakse lääne ja ida pool Kilingi-Nõmme linna läbi kaks maakonna rohevõrgustiku koridori K8 ja K9.

Joonis 2. Väljavõte Eesti Maanteeamaeti kaardilt Liiklussagedus 2005 a põhi- ja tugimaanteedel

Liiklusraskestus sagedusel > 2000 sõidukit/ööp (valgel ajal Kilingi-Nõmme ja Uulu vahelisel lõigul keskmiselt sõiduk 40sek^{-1}) võib kujuneda juba rutiinseks nn foonimüra millega rohevõrgustiku koridore kasutavad ulukid võivad olla isegi kohanenud. Kuid nad pole kohanenud olukorraga, et koridor on ühelt metsarikkalt tugialalt teisele liikumiseks läbi lõigatud liikuvate masinatega. Joonisel 2 näidatud liiklusraskestused osutavad ka sellele, et Kilingi-Nõmme on transportvahenditele nii siht- kui ka lähtepunktiks, sest linna möödasõiduteel on liiklusraskestus tunduvalt langenud. Võrreldes liiklusraskestuste muutusi möödasõitudel teiste Kilingi-Nõmmele sarnase suurusega linnadega (Lihula, Võhma, Mõisaküla), on näha, et Kilingi-Nõmme langetab raskestust enam. Nähtus iseloomustab tema osakaalu piirkonna majandustegevuses.

Suurimaks valda läbivaks (käesoleval ajal funktsioneerivaks) riiklikuks infrastruktuuri ehitiseks on Tartu-Viljandi-Sindi 110 kV kõrgepingeliin. OÜ Põhivõrk on asunud kõrgepingeliini rekonstrueerima eesmärgiga tõsta ülekandevõimsust kolm korda.

Kokkuvõtvalt on valla piiridesse jääva looduskeskkonna seisundit võimalik hinnata heaks. Majandustegevuses ja tehnilise infrastruktuuri kasutamises tekkiv negatiivne mõju looduskeskkonnale jääb lokaalseks ega ulatu kaitsealustele aladele. See asjaolu loob soodsa fooni arendustegevusteks valla territooriumil. Kuid siiski mitte igasuguseks ja mastaapseks.

4.2 Sotsiaal-majanduslik keskkond

Omavalitsusüksus saab olla arenguvõimeline ja edukas (elujõulisuse indeksit suurendav) siis kui ta omab atraktiivset sotsiaal-majanduslikku keskkonda ja tasemel ning keskkonnasäästlikke tehnilise infrastruktuuri rajatisi. Olemasoleva sotsiaal-majandusliku keskkonna on kujundanud kohalik elanikkond, ennekõike tema majandustegevusse haaratud osa. Ohu märgina tuleb vaadata elanikkonna demograafilises olukorras valitsevat depopulatsiooni ja eakate (>65 a) elanike osakaalu tõusu. Samuti pole demograafilise käitumise prognoos aastani 2015 optimistlik – on oodata elanikkonna vähenemist kuni 10% ulatuses (2006 a teise poole seisuga elas vallas 5175 inimest).

Märkimisväärne on valla aadressidel registreeritud ettevõtete arv >100 . Tööealiste arv on ca 3200. Ligikaudu 20% ettevõtetest tegeleb kohaliku tooraine – metsa varumisega ja ümbertöötlemisega (saematerjali tootmine). Tööandjatena on vallas kolm kooli, kaks lasteaeda ja kaks hoolekandeametust, samuti on esindatud Politseiamet (Pärnu politseiosakonna Kilingi-Nõmme konstaabli jaoskond) ja Keskkonnaministeerium (Riikliku Looduskaitsekeskuse Pärnu-Viljandi regiooni administratsioon, RMK Lodja, Laiksaare ja Jäärja metskond), Haridus- ja Teadusministeerium (Pärnumaa Kutsehariduskeskuse Tihemetsa osakond). Valla esmatasandi tõmbekeskusteks on Kilingi-Nõmme linn, Tihemetsa ja Tali küla. Kilingi-Nõmme linn toimib tõmbekeskusena kõigi valla külade suhtes, alandades mõnevõrra Pärnu, kui maakondliku

tõmbekeskuse mõju (antud mõju peegeldub ka liiklussageduse näitajas Uulu-Valga maanteel).

Statistilistes andmetest (<http://www.esa.ee>) selgub, et kolme ühinenud omavalitsusüksuse tööhõive keskmistatud näitajad 2003 a kohta langevad enam-vähem kokku Eesti tööjõu uuringus (<http://www.agri.ee/maamajandus/toohoive/Toohoive-2004-II.pdf>) avaldatud näitajatega sama aasta kohta. See tähendab, et ligikaudu viiendik valla majanduslikult aktiivsetest inimestest on hõivatud primaarsektoris, kolmandik sekundaarsektoris ja pool tertsiaarsektoris. Kuid, hinnanguliselt suurusjärgus 300-350 inimest valla tööjõulisest elanikkonnast töötab töandja juures, kelle asukohaks pole äriregistris antud Saarde vald.

Põllumajanduslik tegevus on seotud piimakarjapidamisega ja teraviljakasvatusega. Kuid on loodud ebatraditsionaalse majandusega talusid – Sigaste külas, Vaike talus kitsepidamine ja Raja talus miniloomad; Lanksaare külas, Lanksaare talus Eesti maatõugu veiste pidamine ja Kanakülas, Palu talus jaanalinnu farm. Kuigi põllumajanduslikus tegevuses traditsioonilisest piimakarjapidamisest eemaldujaid pole määralvul hulgal, võivad mõnede talunike äriplaanid näidata seda, et usk Eestimaa tüüpilistesse põllumajanduslikesse tuluallikatesse (maaviljelus ja lihatootmine) on kõikuma löönud. Eelmisel aastal (2006) valminud PIN/Matra projekti raames koostatud Piiriülene Põhja-Liivi Kaitse- ja kasutuskorralduskavas on tehtud ettepanek edendada aktiivselt riigieelarveliste ja Euroopa Liidu fondide põllumajanduslike keskkonnanahastusskeemide kasutuselevõttu ja edendada Eesti maatõugu veise- ja lambakasvatust. Põhimõtteliselt võib ettepanekut tõlgendada kui vihjet sellele, et ajalooliselt väljakujunenud majandustegevuse hääbumisel on juba negatiivne mõju looduskeskkonnale.

Teenuseid osutav ettevõtlus on koondunud põhiliselt Kilingi-Nõmme linna: Tran Siva – autoveo teenuses, OÜ Hevo Tehnika -autoremont, Saarde Kommunaal OÜ - elamu- ja soojamajandus ja samuti enamus vallas tegutsevaid toitlusasutused.

Foto 1. OÜ Hevo Tehnika

Foto 2. OÜ Tran Siva veok

4.3 Kultuur-ajalooline keskkond

Valla territoorium hõlmab praktiliselt kogu ajaloolist Saarde kihelkonda mis kujunes 16. sajandi keskel. Kuigi Pärnu maakonnas asub seni leitud vanim (7500 e.m.a) jälg inimtegevusest Eestimaa pinnal, arvatakse püsi-asustuse teke valla piirides hiliseks – ca 2000 a tagasi. Varasemat püsi-asustuse teket on tõenäoliselt mõjutanud soode ja liigniiskete metsade rohkus. Ajalooliselt on piirkond olnud unikaalne selles osas, et alal kohtusid kolme rahva eestlaste(sakalased), liivlaste ja lätlase(latgalide) huvid. Pole kindlaid tõendeid, et kolme rahva kokkupuude ja majanduslikud ambitsioonid viisid kokkupõrgeteni, mis peegeldununa tänapäeva annaksid alust toponüümidele või muistenditele. (<http://www.weissenstein.ee/articles.php?id=47>, Christian Kelch Liivimaa kroonika, Tallinn 2004). Kuigi arheoloogiamälestiste (kokku 25) loetelus on Sõjatee (mälestise registri nr 11820) ja lahingupaik Sõjamägi (mälestise registri nr 11818) arvatakse nende tekkelugu olema seotud muude sündmustega. Vallas on veel 33 arhitektuurimälestist ja viis ajaloomälestist.

Saarde vallas on mitmeid kultuuri hoidvaid-edendavaid asutusi – koolid, rahvamajad, raamatukogud, seltsingud, avalikud interneti punktid jne. Valla kultuurikeskusteks on Kilingi-Nõmme linn. Linnas on klubi, gümnaasium, muusikakool, raamatukogu, lasteaed, EELK Saarde Katariina koguduse Saarde kirik. Ka Tali külas on seltsimaja ja raamatukogu; Jäärja külas tegutseb külaselts.

5 ÜLDPLANEERINGU KOOSTAMIST MÕJUTAVAD ARENGUSTSENAARIUMID - ALTERNATIIVID

Aruandes kasutatakse mõistet *alternatiiv* tähenduses: alternatiiv – üks kahest teineteist välistavast võimalusest (Võõrsõnade Leksikon, Valgus, Tallinn 2000, 6. trükk, lk 45). Mõiste ühene käsitlemine on hindajate valik ja meetodiline võte. On eeldatud, et seadusandja on KMHJS-sse mõiste *alternatiiv* kasutamisel lähtunud samast kaalutlusest.

Sageli kasutatakse mõiste meelevaldseid sünonüüme – variant, võimalus, konkureeriv lahendus jne. On oht, et meelevaldsete sünonüümide kasutamine ähmastab üldplaneeringu lahenduste eeldatava mõju hindamist. Halvimal juhul võib sünonüümide kasutamine juhtida planeeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise välja selleni, et ka mõiste keskkond tähendus taandub ahtale looduskeskkonna mõistele. Tulemus on, et hindajad ei analüüsi seda kas planeeringulahendused annavad võimaluse olulisega mõjuga arenguks või mitte, vaid seda, et hinnatakse planeeringulahendustega avanevaid mitmesuguseid tegevusi nende eeldatava mõju (sageli väheolulise) osas kohalikule ökosüsteemile.

5.1 Alternatiivide valikust

Valikus aluseks on seisukoht, et üldplaneeringut võib koostada kahest arengualternatiivist lähtuvalt. Esimene alternatiiv lähtub valla arengukavas loetletud kõigi kolme arengueesmärgi võrdväärsusest ja kokkuleppest, et omavalitsusüksus peab arenema ühtlaselt ning tasakaalustatult kõigis arengukava eesmärkides. Arengustsenaariumiks on sel juhul valla arengukavas loetletud arengueesmärkide kohaselt.

Teine alternatiiv tähendab ainult prioriteetse eesmärgi esiletoomist ja vajalike ressursside suunamist ainult temale. Stsenaariumina on sel juhul valla areng väljavalitud arengueesmärgi saavutamiseks.

Võimalik on konstrueerida ka 0 alternatiiv. See tähendab, et üldplaneeringu koostamise lähtekohaks polegi valla arengukava. Võimalik, et sellisel juhul oleks valla üldplaneeringu lähtekohaks maakonnaplaneering ja üldplaneeringu seletuskirjaga antaks edasi ka valla arenguks vajalikke seisukohti. Käesoleva juhul 0-alternatiivi seada ei saa, sest Saarde vallal on uus arengukava, mis ühes oma arengueelistuses näeb ette ka üldplaneeringu koostamise.

5.2 Alternatiivide eeldatav mõju planeeringulahendustele

Olenemata sellest millisele arengualternatiivile tugineb üldplaneering, peavad planeeringulahendused ikkagi näitama seda, kus ja kui palju vajatakse territooriumi arengueesmärkide realiseerimiseks, millised on alade kasutamise tingimused ja kus arendustes detailplaneeringutega või ilma edasi liikuda.

Mõju hindamise vaatepunktist ei saa üldplaneeringu lahendused olla etteütlevalt sellised, et ühe stsenaariumi korral on lahendused olulise keskkonnamõjuga, teise korral aga mitte. Kuid planeeringulahendused võivad olenevalt arengustsenaariumitest erineda selles, milliseid eeldusi nad loovad keskkonnamõju tekitamiseks ja avaldumiseks – seega, kas **eeldatav mõju** aitab arengule kaasa või teda pärsib.

Tabelis 4 on loetletud planeeringulahendusi ja nende eeldatavat mõju arengule. Alternatiivi **Üldplaneering arengukava kõigi arengueesmärkide saavutamiseks** arvestatakse planeerimisel valla arengukava kolme eesmärgiga. Alternatiivi **Üldplaneering arengukava ühe eesmärgi saavutamiseks** korral on planeeringulahenduste loomisel lähtutud eelneva (poliitilise)kokkuleppe alusel väljavalitud ühest eesmärgist.

Tabel 4. Arengualternatiivide võrdlus

Alternatiiv	Planeeringulahendus	Lahenduse eeldatav mõju		
		Majanduslik-tehnil. keskkonnale	Kultuur.-ajalool. keskkonnale	Looduskeskkonnale
Üldplaneering kolme arengueesmärgi saavutamiseks	Tootmisalade reserveerimine	Positiivne	pole	negatiivne
	Tehnokoridoride reserveerimine	Positiivne	pole	negatiivne
	Uute elamualade reserveerimine	Positiivne	positiivne	negatiivne
	Väärtuslike põllumaade ja maastike määramine	positiivne	Positiivne	positiivne
	Puhkealade reserveerimine	positiivne	Positiivne	positiivne
	Kompaktselt asustatud alade määramine	positiivne	positiivne	positiivne
	Kaugkütte ning reovee kogumisalade määramine	positiivne	positiivne	positiivne
	Munitsipaalomandisse taotletav maa	Pole	positiivne	pole
Üldplaneering ühe arengukava eesmärgi saavutamiseks ²	Tehnokoridoride reserveerimine	Positiivne	pole	negatiivne
	Tootmisalade reserveerimine	Positiivne	pole	negatiivne
	Uute elamualade reserveerimine	Positiivne	Positiivne	negatiivne
	Väärtuslike põllumaade ja maastike määramine	Pole	positiivne	positiivne
	Puhkealade reserveerimine	Pole	positiivne	positiivne
	Kompaktselt asustatud alade määramine	Positiivne	positiivne	positiivne
	Kaugkütte ning reovee kogumisalade määramine	Pole	positiivne	positiivne
	Munitsipaalomandisse taotletav maa	pole	pole	pole

² Eesmärgiks on valitud tasakaalustatud elanikkonna vanuseline struktuur. Eesmärk on saavutatud kui on lahendatud Arengukava punktis 2.2 näidatud probleemid. Näiteks planeeringulahendused tagavad positiivse rändesaldo.

5.3 Alternatiivi valiku põhjendus

Alternatiivide võrdlemisel kasutati lihtsaid kvalitatiivseid kriteeriume – lahendusel on omavalitsusüksuse arengule kasu või kahju, pärssiv mõju või pole mõju. Kuigi kriteeriumid on semantiliselt resolutsed on nad siiski varjundirikkad. Näiteks arengule *positiivne(negatiivne) mõju* tähendab ka seda, et mõju võib olla ka *pigem positiivne(negatiivne)* kui teda üldse pole. Mõiste *pole* võib sisaldada ka hinnangut *raske otsustada*. Alternatiivide võrdlus osutab sellele, et olenemata alternatiivist (arendamise eesmärgist) omavad planeeringulahendused valla arengule enamuses positiivset e kaasaaitavat mõju kõigi keskkonnamõju komponentide osas.

Kuna eeldatava mõju osas pole märgatavat vahet selles, kas planeering koostatakse ühte või mitut arengukava eesmärki silmas pidades, siis on otstarbekas koostada üldplaneering **arengukava kõigist eesmärkidest lähtudes** s.o. korrastada ja välja ehitada infrastruktuur, tasakaalustada elanikkonna vanuseline struktuur, tagada soodne majanduskeskkond ettevõtjatele. Valikut toetavad ka järgmised argumendid:

- ühinemise tulemusena moodustunud nn uuel Saarde vallal pole veel üldplaneeringut. Seetõttu on omavalitsusüksusel kasulik saada planeeringulahendusi saavutamaks arengule kaasaaitavat mõju kõigi kolme arengueesmärgi tarbeks;
- omavalitsusel tekib võimalus jälgida kuidas arengukava eesmärkide täitmine kulgeb praktilises arenduses valla enda investeerimisvõimaluste ja ettevõtjate majandustegevuse taustal;
- arendustegevusest saadud tagasisidemest tekib võimalus korrigeerida arengukava juurde kuuluvat tegevuskava.

Kokkuvõtvalt. Üldplaneeringuga luuakse eeldused positiivse mõju avaldamiseks ning negatiivse mõju leevendamiseks. Kui omavalitsusüksus on jõudnud arusaamisele, et kehtestatud üldplaneering on end ammendunud või, et olukord on arengus muutunud esialgselt sedavõrd, siis on võimalus arenguks uues suunas koostada järgmine üldplaneering (või osatükk) lähtuvalt eelistatavast valdkonnast või kindla eesmärgi saavutamiseks.

5.4 Areng üldplaneeringu puudumisel ja selle prognoositav keskkonnamõju

Planeerimisseaduse § 16 (2) kohaselt korraldatakse üldplaneeringu tutvustamiseks avalikke arutelusid. Aruteludel saab vaielda ja otsustada olulise mõjuga lahenduste olemasolu ning ulatuste üle. Avalik kokkulepe lahenduste sobivuse või ebasobivuse kohta omandab seetõttu sisulise tähenduse. Üldplaneeringu, kui strateegilise planeerimisdokumendi (*Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse* §33 (1) p. 2) juurde kuulvas mõju hindamise aruandes loetletakse need lahendused, mis avavad ukse tegevustele, millel on eeldatavalt oluline keskkonnamõju (*Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimis-*

süsteemi seadus §6 (1)). Üldplaneeringus antav ruumiline visioon ja selged põhimõtted maakasutuses lubavad ka tavalisel valla elanikul mõista, et planeeringukokkulepped on saavutatud avalikult ja ilma sobinguteta.

Üldplaneeringu puudumisel on vallavalitsusel raske realiseerida valla arengueelistusi sest jääb ähmaseks ja visualiseerimata arengueelistuste ruumiline vajadus. See aga ei tähenda seda, et areng seiskuks. Areng toimub läbi detailplaneeringute ja Kilingi-Nõmme linna üldplaneeringu. Selline olukord seab Kilingi-Nõmme linna eelistatud olukorda valla külade ja teiste tõmbekeskuste suhtes. Tõenäoliselt muudab selline olukord omavalitsusele arendustegevuse ohjamise kohmakaks ja aeglasemaks, sest planeerimisseaduse §17 (1) p3 kohaselt kooskõlastab detailplaneeringu, mis koostatakse alale millele puudub kehtestatud üldplaneering, maavanem.

Üldplaneeringu puudumise tulemuseks võib olla see, et valla areng ei pruugi jääda kooskõlla arengukavaga või on areng:

- aeglane ja seotud ainult looduslikult atraktiivsete kohtade ja Kilingi-Nõmme linna arendamisega;
- huvigruppide ja nii kohalike kui ka kaugemal asuvate arendajate äriplaanide survele allutatav;
- ignorantne oluliste arengut suunavate dokumentide (näiteks Pärnu maakonna teemaplaneeringu *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused*, *Piiriülene Põhja-Liivi kaitse ja kasutuskorralduskava*) suhtes. Isegi kui detailplaneeringute koostamisel arvestatakse Pärnu maakonna teemaplaneeringu *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused* seisukohtadega ja *Piiriülene Põhja-Liivi kaitse ja kasutuskorralduskava* soovitudstega, jääb võimalus selleks, et tegevuste juures ei arvestata nendega sisuliselt;
- disharmoniline olemasolevate ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arengukavadega (endise Saarde valla külad ja Kilingi-Nõmme linn).

6 HINNANG ÜLDPLANEERINGULAHENDUSTE KESKKONNAMÕJULE

6.1 Keskkonnamõju üldine kvalifitseerimine

Üldplaneeringu lahendustega avatavad arengud ilmutavad nii või teisti mõju keskkonnale. Nende hindamise strateegiliseks positsiooniks oli see, et arendatavad alad ja valla territooriumil asuvad looduskaitsealad ja rohevõrgustik peavad jääma harmooniliselt koos eksisteerima. Mõju hindamisel oli planeerija ja keskkonnaeksperti ühine seisukoht, et nii palju kui võimalik, ei tohi üldplaneering avada teed arendusteks mis tekitab või mille juures ilmneb vahetu ja oluline negatiivne mõju looduskeskkonnale. Seejuures on olulise mõjuna tegevuste all mõeldud tegevusi vastavalt KMHJS §-s 6 defineeritule. Planeeringuettepanekuid hinnati selles osas, kas nad annavad väljundiks võimaluse väheolulisel keskkonnamõjul kumuleeruda oluliseks. Sarnaseid ettepanekuid arutati jõudmaks nende ettepanekute arvestamise vajalikkuses konsensussele.

Samas ei rakendanud keskkonnaekspert ja planeerija etteulatavalt olulise keskkonnamõjuga planeeringulahenduste lauskeelamist. On oht, et selline seisukoht pärsib valla arengut. Kui näiteks arendajal-omanikul tekib huvi olulise keskkonnamõjuga objekti-ehitise rajamiseks, siis võib ja saab seda teha ainult efektiivsete keskkonnamõju leevendavate meetmete rakendamisega. Viimased tuleb esitada projekti keskkonnamõju hindamise aruandes.

Riigi tasandil koostatud kavade ja planeeringute suhtes, mis sisaldavad viiteid valla territooriumile jäävale infrastruktuurile tuleb omavalitsusel olla tähelepanelik. Kui kavadele pole eelnevalt läbi viidud keskkonnamõju hindamist võib eeldada, et nende juures on negatiivne mõju looduskeskkonnale suurem kui arvatakse olema. Juhul kui vallaülesele planeeringule, kavale jm keskkonnamõju strateegilisel hindamisel tuvastatakse lahenduste oluline mõju, peab omavalitsusorgan olema veendunud (ettevaatusprintsip!), et leevendamise meetmed on realselt saavutatavad ja saavutamine ei tule omavalitsuse eelarvest.

6.2 Planeeringulahenduste keskkonnamõju

Üldplaneeringulahendused on maa-alade reserveerimine uute elamu- ja puhkealade tarbeks, olemaolevate tootmis-, segahoonestus- ja üldkasutatavate alade laiendamiseks, munitsipaalomandisse taotletavad maatükid, väärtuslike põllumaade, maastike, miljööväärtuslike alade, kompaktse asustusega alade määramine ja maakonna rohevõrgu täpsustamine. Tehnilise infrastruktuuri osas on lahendusteks koridori reserveerimine perspektiivsele 330 kV kõrgepingeliinile, trasside reserveerimine perspektiivsetele teedele ja kaugkütte ning reovee kogumisalade määramine.

Üldplaneeringulahendused puudutavad enamikke valla külasid ja nendes omavad suhet 97% valla elanikest (tabel 5). Lahendustest, mis on seotud maa-alade reserveerimisega jätavad mõjutamata Lanksaare, Mustla, Pihke ja Tuuliku küla. Planeering avab võimaluse rekonstrueerida Saarde vallas Tartu-Viljandi-Sindi kõrgepingeliini, mis on Keskkonnamõju hindamise ja juhtimissüsteemi seaduse § 6(1), p. 30 alusel olulise keskkonnamõjuga tegevus. Rekonstrueerimisprojekti mõju keskkonnale on hinnatud ja aruanne on avaldatud (seisuga 12.02.2007) aadressil www.maves.ee/tvs_2007_01_19%20KMH%20aruanne.pdf.

Tabel 5. Üldplaneeringulahenduste lokaliseerumine vallas

Linn, alevik, küla	Elanikke seisuga 01.07.2006	Reserveeritud alad
Kilingi-Nõmme	2222	Elamu-, üldkasutatavad-, segahoonestus-, puhke-, tootmisalad, reovee kogumisala, kaugküttepiirkond, trassid perspektiivsetele teedele.
Tihemetsa	764	Elamualad, üldkasutatavad-, tootmisalad, reovee kogumisala, kaugküttepiirkond, trass perspektiivsele teele.
Jäärja	88	Puhkealad
Kalita	119	Elamualad, tootmisala
Kamali	67	Puhkealad
Kanaküla	117	Elamu-, puhkealad, 330 kV kõrgepingeliini koridor
Kärsu	43	330 kV kõrgepingeliini koridor
Laiksaare	54	Puhkealad
Lanksaare	45	
Leipste	143	Tootmisalad
Lodja	147	Elamu-, puhkealad, trass perspektiivsele teele
Marana	25	Puhke-, tootmisalad 330 kV kõrgepingeliini koridor
Marina	69	330 kV kõrgepingeliini koridor
Mustla	29	
Pihke	11	
Reinu	26	Puhke-, tootmisalad
Saarde	401	Elamu-, üldkasutatavad-, puhke-, tootmisalad, trass perspektiivsele teele.
Sigaste	101	330 kV kõrgepingeliini koridor
Tali	356	Elamu-, tootmisalad, trass perspektiivsele teele.

Tuuliku	12	
Tõlla	100	Puhkealad
Veelikse	126	Elamu-, puhkealad,
Viisireiu	46	Trass perspektiivsele teele.
Väljaküla	64	Puhke-, tootmisalad. 330 kV kõrgepingeliini koridor.

Tabelis 6 on kokkuvõtte üldplaneeringu reserveerimistega avatavate arenduste mõjust loodus- ja sotsiaal-majanduslikule ning ajaloolis-kultuurilisele keskkonnale. Lahenduste mõju on hinnatud mõju kategooria ja intensiivsuse kaudu empiiriliselt. Mõju kvaliteeti iseloomustab kategooria üks osa sõnapaarist: kaudne-vahetu, hajuv-kumuleeruv, episoodiline-kestev. Mõju intensiivsus on väärtus empiiriliselt skaalalt, kus:

0 – mõju puudub (sel juhul mõju iseloomustamiseks ka kategooriad irrelevantsed);

1 – väike/nõrk/tagasihoidlik mõju/surve;

2 – arvestatav/mõõdukas mõju/surve;

3 – tugev e oluline mõju.

Tabel 6. Alade arenduste positiivne ja negatiivne mõju keskkonnakomponentidele

Arendatav ala	Keskkonnakomponent		
	Looduskeskkond	Sotsiaal-majanduslik keskkond	Ajaloolis-kultuuriline keskkond
Elamuala	<p><u>Positiivne</u>: tsiviilkäibesse haaratakse väheväärtuslik maa. Kestev/vahetu, 2.</p> <p><u>Negatiivne</u>: asustuse tihenemine Kilingi-Nõmmel, Tihemetsas; piiriülese Põhja-Liivi kaitse ja kasutuskorralduskava soovitude realiseerimisraskused põllumajanduse ja Eesti maatõugu veise kaitse valdkonnas. Kestev/vahetu, 2.</p>	<p><u>Positiivne</u>: peatab elanikkonna vähenemise, võimaldab uute juurdetulekut. Kestev/vahetu, 2.</p> <p><u>Negatiivne</u>: Vallasisene ränne ja ääremaastumine. Kestev/vahetu, 1.</p>	<p><u>Positiivne</u>: Elamulade harmoonia küla/asula miljöoga. Kestev/vahetu, 1.</p> <p><u>Negatiivne</u>: järelevalveta arendusel (maitselage arhitektuur) disharmonia ümbruskonnaga. Kestev/vahetu, 2.</p>
Tootmisala	<p><u>Positiivne</u>: tootmisaladel lubatud keskkonnanohutu ettevõtetus, harmoneerub maakonna teemaplaneeringuga. Kestev/vahetu, 2</p> <p><u>Negatiivne</u>: häiringud väljapoole ala. Episoodiline/kaudne, 2.</p>	<p><u>Positiivne</u>: uute töökohtade loomine, valla tulubaasi tõus. Kestev/vahetu, 3.</p> <p><u>Negatiivne</u>: Uute põllumajandusliku tootmisalade puudumine ei toeta põllumajanduslikku tootmist. Kestev/vahetu, 2</p>	<p><u>Positiivne</u>: 0</p> <p><u>Negatiivne</u>: Ajaloolis-kultuuriliste objektide disharmonia tootmisalade naabruses. Kestev/vahetu, 2</p>
Segahoone- tusala	<p><u>Positiivne</u>: arendatakse linna maad, parandab linna ilmet. Kestev/vahetu, 2.</p> <p><u>Negatiivne</u>: olenevalt lisanduvast tegevusest alal, loodusressursside (põhjavesi) tarbimise kasv. Kestev/kaudne, 1.</p>	<p><u>Positiivne</u>: majandustegevusele kaasaaitamine. Kestev/kaudne, 1.</p> <p><u>Negatiivne</u>: 0.</p>	<p><u>Positiivne</u>: võimalik anda ajaloolistele ehitistele nüüdisaegset funktsiooni. Kestev/vahetu, 1.</p> <p><u>Negatiivne</u>: Majanduslike huvide eelistamisel võivad alal asuvad ajaloomälestised kannatada. Episoodiline/vahetu, 2.</p>
Üldkasutatav ala	<p><u>Positiivne</u>: Loob eeldused parkide kalmistute ja looduskaunite kohtade korrastamiseks. Kestev/vahetu, 2.</p> <p><u>Negatiivne</u>: 0.</p>	<p><u>Positiivne</u>: aitab kaasa valla toimimisele ja admin. suutlikkusele. Episoodiline/vahetu, 2</p> <p><u>Negatiivne</u>: 0</p>	<p><u>Positiivne</u>: Ajaloolis-kultuuriliste objektide väärtustamine, valla renomee kasv. Kestev/vahetu, 2.</p> <p><u>Negatiivne</u>: 0.</p>
Puhkeala	<p><u>Positiivne</u>: ehitustegevusest säästetud looduskaunid kohad. Kestev/vahetu, 3.</p>	<p><u>Positiivne</u>: aitab kaasa vallaelanike konsolideerumisele. Episoodiline/vahetu, 1.</p>	<p><u>Positiivne</u>: Valla renomee paranemine. Blokeerib atraktiivsete kohtade</p>

	<u>Negatiivne</u> : Surve taime- ja loomakooslustele ning rohevõrgustikule. Episoodiline/vahetu, 1.	<u>Negatiivne</u> : Blokeerib alade laienemist ja nende tervikuks koondumist-tihenemist. Episoodiline/vahetu, 1.	kontrollimatud kasutamist. Kestev/vahetu, 2. <u>Negatiivne</u> : 0.
	Looduskeskkond	Sotsiaal-majanduslik keskkond	Ajaloolis-kultuuriline keskkond
Tehniliste infrastruktuuride alad	<u>Positiivne</u> : Rea pinnaveekogude (Humalaste jõgi, Saarde paisjärv, Lähkma jõgi, Alva oja) veekvaliteedi halvenemise vältimine; välisõhu kvaliteedi paranemine Kilingi-Nõmmel ja Tihemetsas. Ühisveevärgi ja kanalisatsiooni ning energeetika arengukava kohane arendus teistes külates. Kestev/vahetu, 3. <u>Negatiivne</u> : Arengukavade realiseerimisel ehitustegevuse (raadamine, kaevamine, ajutised juurdepääsud jne) negatiivne mõju Episoodiline/vahetu, 2.	<u>Positiivne</u> : Elukvaliteedi tõus asumites (Kilingi-Nõmme, Tihemetsa, külad). Ainult sel juhul kui on lahendatud varasemates ÜVK arengukavades (2004 a) loetletud kitsaskohad ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni ehitiste osas. Eeldused majandustegevuse kasvuks. Valla atraktiivsuse kasv. Kestev/vahetu 3. <u>Negatiivne</u> : Elukvaliteedi tõusul eelis valla kahel tõmbekeskusel, mis loob eelduse „tandemkeskuse“ Kilingi-Nõmme-Tihemetsa tekkeks ja prevaleerumiseks Tali jt. külade suhtes. Tehnilise infrastruktuuri rajatiste ja elamualade kontsentratsioon Kilingi-Nõmme ida-osas. Kestev/vahetu, 3.	<u>Positiivne</u> : Parendab ajalooliste objektide eksponeerimise võimalusi. Kestev/kaudne, 1. <u>Negatiivne</u> : 0.
Prevaleeruv mõju	Positiivne: kestev/vahetu, 2 Negatiivne: */*, 2	Positiivne: kestev/vahetu, 2 Negatiivne: kestev/vahetu, 1	Positiivne: kestev/vahetu, 1 Negatiivne: */*, 2

*) kategooriad hajuvad.

Planeeringulahenduste hindamine (Tabel 6) ei osuta kumuleeruva keskkonnamõjuga planeeringulahendustele. Positiivses mõjus prevaleerub kestev-vahetu mõõdukus. Võimalik on ka lahenduste negatiivne mõju, kuid hinnanguliselt on nad ebaoluline ja hajuv.

6.2.1 Olulise negatiivse mõju ruumiline ulatus ja mõjutatav elanikkond

Hindamine osutab arendusele, millel võimalus avaldada olulist negatiivset mõju. See on uute elamualade **kiire ja üheaegne arendamine Kilingi-Nõmme linnas ja Tihemetsa alevikus**. Eelduse kiireks arendamiseks annavad uute elamualade rohkus(pindalaliselt) kahes naaberasulas. Kilingi-Nõmmel ja Tihemetsas saab elamualade pindala kasvada 95% võrra võrreldes käesoleval ajal kasutada olevaga (Tabel 7).

Tabel 7. Elamualade olukord ja uute lisandumine külade lõikes

Asula, küla	Käesoleval ajal (ha)	Lisandub (ha)
Kilingi-Nõmme linn	155,6	123,0
Tihemetsa alevik	79,2	101,0
Saarde küla	72,8	57,0
Kalita küla	50,5	80,0
Tali küla	45,5	24,0
Veelikse küla	42,6	22,0
Kanaküla	36,6	30,0
Lodja küla	34,5	74,0
Tõlla küla	25,6	1,0
Kokku	542,9	512,0

Elamualade hõlvamine ja elanikkonna juurdekasv on seotud nähtused. Lähtuvalt planeeringutingimustest (krundi minimaalne suurus kompakitse asustusega alal) ja elanike arvu prognoosist krundile, saab tuletada elanikkonna juurdekasvu asulasse/külasse. Tabelis 8 on prognoos elanikkonna juurdekasvuks elamualadele arengu realiseerumisel alade maksimaalsel täitumisel. Maksimaalne täitumine oleks mõju hindamise kontekstis käsitletav halvima olukorrana.

Tabel 8. Elanikkonna võimalik juurdekasv elamualade arendusest

Asula, küla	Lähteseis 01.07 2006	Planeeringulahenduse potentsiaal elanike juurdetulekuks	Elanike arv arenduse realiseerumisest*
Kilingi-Nõmme	2222	2400	4600
Tihemetsa	764	2000	2700
Saarde	401	150	550
Tali	356	40	400
Lodja	147	150	300
Kalita	119	120	240
Veelikse	126	30	150
Kanaküla	117	40	150
Tõlla	100	3	100
Kokku	4352	4933	10190

*)Arvestamata prognoositud depopulatsiooni.

Teades valla kohta käivat rahvastiku prognoosi (allikas <http://www.mv.parnu.ee/fileadmin/parkla/failid/areng.pdf>), on ebarealne valla elanikkonna kasv 15-20 aasta möödumisel tasemele 10 tuhat ja enam. Kui Kilingi-Nõmme - Tihemetsa teljel toimuks elamualade hõlvamine valla külade arvelt, siis see tähendaks nende tühjenemist, mida ääremaastumise vältimiseks ei tohi lubada. See nähtus on vastuolus üldplaneeringu eesmärgiga - tagada valla tasakaalustatud ruumiline areng pikemaks perioodiks; samuti jääks lahendus vastuollu valla arengukava eesmärgiga – tasakaalustada elanikkonna vanuseline struktuur.

Kerkib küsimus, kes oleksid sel juhul Kilingi-Nõmmel ja Tihemetsas uute elamualade hõlvajad? Vastuseid saab olla kaks. Esimene: Kilingi-Nõmme linna ja Tihemetsa aleviku enda elanikud kes tahavad omada eramut, näiteks, kes elavad korruselamutes. Kuid pole tõenäoline, et kõik korruselamuste elanikud sooviksid ja suudaksid rajada endale eramuid. Teine võimalus, et juurdetulijad on mujalt, mitte Saarde valla küladest.

Mujalt aga saab tulla siis kui Kilingi-Nõmme - Tihemetsa läheduses kerkib esile oluline/olulised ja tööjõudu vajav(ad) tööandja(d). **Planeeringulahendusi arvestades on tööjõudu vajava tegevuse esilekerkimiseks võimalused siiski olemas – suure läbilaskevõimega kõrgepingeliin parandab energiavarustust, mis võimaldab energiamahukat ettevõtlust, Rail Baltica kava raudtee rajamisest läbi naabervalla, tööstusalad Kilingi-Nõmmel ja muud eeldused³.** Kuid paraku on prognoosimatud aga tööandjate tegevusvaldkonnad.

³Näiteks: Tihemetsa asula ja Kilingi-Nõmme linna osas on realiseeritud ÜVK eesmärgid. Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga kaetaval alal on võimalik tagada kõigi sellel alal olevate kinnistute veega

On prognoositav negatiivne mõju valla sotsiaal-majanduslikule keskkonnale (vaatamata valla tulubaasi kasvule kui positiivsele nähtusele) olukorras kui olemasolevate või uute töandjate tegevusvaldkonnad on üliarenevas ja töökohti loovas nišis. Tegevus võib kaasa tuua tööjõu vajaduse, mis loob eelduse uute elanike juurdetulekuks mujalt. Mujalt on laia mõistega; kaasa arvatud seda, et **Eesti, kui Euroopa Liidu liige pole kehtestanud piiranguid Euroopa Liidus tööjõu liikumise osas**. Uutel tulijatel puudub piirkonnaga põlvkondade pikkune emotsionaalne side ja sealt ka motivatsioon valla elu-olule ning arengule kaasa rääkida. Nende huvid võivad olla seotud ainult oma elukvaliteediga ja nõudmiste seadmistega vastavalt oma arusaamisele olukorrast.

Kokkuvõtvalt. Lähipiirkonna (nii Saarde valla kui ka naabruses, isegi Pärnu linnas) töandjate orienteerumine tulenevalt varjatud võimaluste avanemisest või turusituatsioonist üliarenevasse ja tööjõudu vajavasse majandusnišši ammendab kohaliku tööjõuressursi (350 - 400 elanikku, käivad käesoleval ajal tööle väljapool valda) koheselt. Võib tekkida tööjõu siire väljapoolt valda, mis omakorda võib tekitada elamualade kiire arenduse. Siirdemotivaatorina ei tööta sel juhul mitte valla puhas ja looduslik keskkond, vaid saadav töökoht ja (boonusena) võimalus soetada või ehitada eluase. Kuna põhiline ressurss uutele elamualadele on valla kahes suuremas asumis, võib nende kiire arendamine viia Kilingi-Nõmme ja Tihemetsa territoriaalsele sulandumiseni ja muutumiseks valla ainsaks (tõmbe)keskuseks. Valla tulubaas võib arengubuumis kasvada küll plahvatuslikult, kuid sellest ei tohi omavalitsus lasta end uinutada. Eestis on palju näiteid kus suurte tõmbekeskuste naabruses olevates omavalitsustes on kiire rahvastiku kasv põhjustanud teravaid sotsiaalseid probleeme. Pole sugugi välistatud, et kiire elamualade arendamine ei tekitaks mõningase ajalise nihkega sotsiaalseid probleeme ka Saarde vallas.

---

varustamine ühisveevärgist ning kinnistutelt heitvee ärajuhtimine ühiskanalisatsiooni. Perspektiivselt ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga kaetavas alas asub umbes 94% linnaelanikest. On olemas maakonna jäätmekava kohane biolagunevate jäätmete kompostimisväljak Kilingi-Nõmmel.

7 MEETMED ÜLDPLANEERINGU ELLUVIIMISEGA KAASNEVA OLULISE KESKKONNAMÕJU VÄLTIMISEKS/LEEVENdamISEKS

Riigi üldise majanduskasvu taustal on loogiline oodata ka elu-olu edasiminekut vallas. Planeeringulahenduste keskkonnamõju on oma avaldumises kestvad-vahetud, üldjuhul mõõdukad. Osas 6.2 on osutatud lahendusele millel eeldatavasti on oluline mõju valla sotsiaalsele keskkonnale. Kuid uute elamualade kiirest hõlvamisest esilekerkiv negatiivne mõju vajab siiski **kahte üheaegset tingimust** – piirkonnas peab tekkima tormiline majandustegevus kus on nõudlus tööjõu järele ja see tegevus peab olema tasuv meelitamaks kohale tööjõudu mujalt. Kahe tingimuse üheaegse esinemine näitab seda, et olulise mõju esilekerkimine on tõenäoline, mitte aga absoluutne. Tingimuste üheaegsuses sisaldub ka mõju leevendamise võti. Piisab ühe tingimuse (näiteks tööjõumahuka ettevõtluse esilekerkimine) mitterealiseerumisest, ei saa enam rääkida eeldatavast negatiivsest mõjust.

Negatiivse mõju leevendamise meede on otsustajate kinnipidamine üldisest ettevaatuspõhimõttest. Omavalitsusorgan peab jälgima olukorda kuidas ettevõtlussektor ja kinnisvara arendajad suhtuvad valla üldplaneeringu lahendustesse. Selge märk on see, et kui ettevõtluse kui ka kinnisvara arendajatel tekib üheaegne huvi planeeringuga avatud võimaluste realiseerimiseks, siis võib hakata kujunema areng mis väljumas arengukava raamidest ja suundumas sängi kus tulemuseks on negatiivne mõju sotsiaalsele keskkonnale.

Kui oletada, et tõepoolest üheaegselt tekibki tormiline majandustegevus ja elamualade arendamine ning, et vallavalitsus tajub õigeaegselt arengu siirdumist nn ülekuumenemise faasi, siis tekib küsimus, mil viisil saaks omavalitsus ära hoida võimalikku negatiivset mõju sotsiaalsele keskkonnale? Lihtsaim meede oleks elamualade kiire hõlvamise pidurdamine kompaktse asustusega aladel (kui see on veel võimalik). Üldplaneeringu osas 3 (*Maa-alade kasutus ja ehitustingimused*) on selleks antud võimalus. Näiteks olukorras, kus valla tulubaas pole veel kasvanud nii suureks, et edasi laiendada infrastruktuuri ehitisi ja ehitada juurde uusi sotsiaalobjekte Kilingi-Nõmmel või Tihemetsas, mitte rakendada lõigus 3.4 *Kompaktselt asustatud alad* antud soovitusel elamukrundi minimaalse suuruse osas 1200 m², vaid suurendada seda (näiteks 1800 m²).

Negatiivse mõju esilekerkimist vältiva meetmena on tagada uute elamualade aeglane ja ühtlane hõlvamine. Seda meedet toetab volikogude valitsemisaegu ületav kokkuleppe pidamine, et kehtestatud üldplaneeringu seisukohtadest ei taanduta kergetäoliselt.

8 KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE KORRALDAMINE

Planeeringu ja tema keskkonnamõju strateegiline hindamine algatati Saarde Vallavolikogu otsusega nr. 31 12. aprill 2006. a. Hindamise algatamisest teatati väljaandes *Ametlikud Teadaanded* 25.04.2006. Informatsiooni üldplaneeringu ja keskkonnamõju hindamise algatamise kohta edastati ka kohalikus ajalehes *Saarde Sõnumid* nr 3 (66) 2006.

Volikogu otsuse alusel otsis vallavalitsus planeerija ja keskkonnamõju strateegilise hindaja. Vastuvõetavaks loeti AS-i Entec, kes esitas vallavalitsusele pakkumise komplekseks teenuseks s.o. üldplaneeringu koostamiseks ja tema lahendustega tekkiva keskkonnamõju strateegiliseks hindamiseks.

Keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimiseks moodustas firma ekspertide meeskonna keda asus juhtima keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) ekspert. Tema egiidi all asusid töötama litsentseeritud keskkonnaekspertid. Lähtuvalt keskkonnamõju hindamise metoodikast püüti võimalikult palju sünkroniseerida üldplaneeringu ja KSH aruande koostamist. Hindamine algas ja kulges *Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse* §-i 32 kohaselt. Keskkonnaekspertid alustasid keskkonnamõju hindamise programmi koostamisega augustis 2006, saades eelnevalt Pärnumaa Keskkonnateenistuse seisukoha programmi sisu kohta (Pärnumaa Keskkonnateenistuse kiri nr 38-12-1/1895-2 14.08.2006).

Programmi avalikustamine, mis sisaldas kaks nädalat kestnud avalikku väljapanekut (11.09-25.09.2007 vallamajas ja valla koduleheküljel) päädis dokumendi avaliku aruteluga 28. septembril 2006. Programm kiideti heaks Pärnumaa Keskkonnateenistuse poolt (kiri nr 38-1-4/224 08.11.2006). Programmi materjalid on koondatud käesoleva aruande Lisasse 1 ja Lisasse 2.

Koostöö planeerijate (planeerijate poolt kaasati töösse vallaametnikke) ja keskkonnaekspertide vahel kulges viisil, et toimusid projekti kaasatud inimeste koosolekud ning planeerijate ja ekspertide vaheline rutiinne infovahetus. Ekspertid lähtusid hindamisel planeerijate planeeringulahendustest; nad esitasid oma arvamusi lahendus(t)e võimaliku mõju kohta kas valla strateegilisele arengule või siis ilmse negatiivse mõju tekkes mõne keskkonnakomponendi kohta eraldi.

Üldplaneeringu koostamisel kui ka keskkonnamõju strateegilisel hindamisel vajalike asjaajamiste korraldamiseks, leppisid planeeringu koostaja ja vallavalitsus kokku, et planeeringuga seotud kohalikud formaalsused ja nn kohaliku tasandi tugi (koosolekuteks, aruteludeks aja ja ruumi reserveerimine, planeeringu kooskõlastamiseks saatmine) võtab endale Saarde Vallavalitsus. See samm osutus vägagi asjakohaseks, sest 2007 a kevad-talvel toimus AS-s Entec struktuuri muudatus. Planeerimisega

tegelenuid rühm lahkus AS-i Entec koosseisust, samas keskkonnamõju hindajad jäid firmasse edasi. Ümberkorraldustest ja sellega seotud kokkulepetest teavitati omavalitsust koheselt, mis andis omavalitsusele veendumuse, et planeerimisega ja keskkonnamõju strateegilise hindamisega läheb tööga alustanud rühm lõpuni.

Saarde Vallavalitsus avas sügisel 2006 üldplaneeringu koostamise operatiivseks kajastamiseks valla koduleheküljel lingi – *Üldplaneering* (<http://www.saarde.ee/index.php?sisu=112&&t=70>). Oktoobris 2007 siirdati kogunenud materjalid leheküljele aadressiga <http://www.saarde.ee/index.php?sisu=19&k=36>. Antud leheküljel oli 2007 a oktoobri seisuga 44 dokumenti, sh ka keskkonnamõju hindamist käsitlevad dokumendid.

Planeeringu ja KSH aruande eelnõud anti Saarde Vallavalitsusele üle märtsis 2007, misjärel vallavalitsus suunas planeeringudokumendid kooskõlastamisele (kooskõlastajad olid viis naaberomavalitsust, Pärnumaa Maavalitsus ja 12 riigiasutust). Kooskõlastamisel laekus keskkonnamõju hindamise aruande eelnõu osas vastukaja Pärnumaa Keskkonnateenistusest (kiri nr 38-12-3/25931-2) – Lisa 3. Keskkonnamõju hindamise aruande osa 3.3.3 töötati ümber vastavalt Pärnumaa Keskkonnateenistuse poolt osundatule. Saarde Vallavalitsus avaldas oma seisukohad kooskõlastustes esitatud märkustele veebilehel aadressiga <http://www.saarde.ee/index.php?sisu=112&&t=70>.

Vallavolikogu võttis planeeringu vastu 21.08.2007 (otsus nr 43). Planeerija ja keskkonnamõju strateegilise hindamise eksperdi ning vallavalitsuse kolmepoolsel kokkuleppel otsustati suunata mõlemad dokumendid (Üldplaneering ja KSH aruanne) korruga avalikule väljapanekule. Strateegilise hindamise ekspert soovis hindamise aruande avalikust väljapanekust teavitada vallavalitsusel ka oma veebilehel (<http://www.saarde.ee/index.php?sisu=112&&t=70>). Lepiti kokku ka selles, et keskkonnamõju hindamise aruanne on avalikul väljapanekul sama pikk aeg kui üldplaneering s.o. neli nädalat. Dokumendid olid avalikul väljapanekul 10.09 - 7.10.2007. KSH aruande eelnõud kaustadena olid avalikkusele kättesaadavad Kilingi-Nõmme päevakeskuses ja Tali külas, Teeninduspunktis.

KSH aruande avalik arutelu toimus väljakuulutatud ajal ja kohas: 16. oktoobril 2007 kell 17.00 Kilingi-Nõmme klubis (Pärnu tn 73). Arutelul esitas ekspert slaidiprogrammiga ülevaate mõju hindamisest ja aruandes sisalduvast. Ettekande järel toimus osalejate vaba sundimatu keskustelu (puudusid aruande kohta konkreetset küsimused, ettepanekud) valla arengust johtuvalt planeeringulahendustest. Paraku jäid paljude osalejate kommentaarid valla arenguväljavaadete osas minoorseks. Nende väited tuginesid isiklikele tähelepanekutele arengus viimastel aastatel. KSH aruande avalikku arutelu käsitlevad dokumendid on lisatud hindamise aruande lisadesse (Lisad 4, 5 ja 6).

9 RASKUSED-TAKISTUSED KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE ARUANDE KOOSTAMISEL

Olulisi raskusi ja takistusi keskkonnamõju hindamise aruande koostamisel ei olnud.

10 ÜLDPLANEERINGU ELLUVIIMISEGA KAASNEVA OLULISE KESKKONNAMÕJU SEIREKS KAVANDATAVAD MEETMED (INDIKAATORID)

Osas 6.2 on osutatud planeeringulahenduse põhjuslik-tagajärjelisele seosele mille juures avalduks eeldatavalt negatiivne oluline mõju valla sotsiaalsele keskkonnale. Osas 7 on antud ennetav meede negatiivse mõju leevendamiseks – vallavalitsusel jälgida ettevõtjate ja kinnisvara arendajate tegevusi. On soovitatud, et kui arendustegevused Kilingi-Nõmmel, Tihemetsas kuhjuvad-koonduvad suhteliselt lühikesele perioodile (näiteks 2-3 aastat), siis tuleb olla tähelepanelik võimaliku mõju tekkeks. Samuti on soovitatud, et negatiivse mõju leevendamiseks-ärähoidmiseks sotsiaalsele keskkonnale kasutada üldplaneeringuga antud võimalusi.

Olulise keskkonnamõju tekke ennetav seire oleks antud juhul arenduste ja kõrgemal tasandil tehtavate otsuste seire. Seire indikaatorina on käsitletavad otsused ja nähtused mis puudutavad valla tasandil Kilingi-Nõmmet ja Tihemetsa asulat. Olulised on riiklikud otsused Rail Baltica trassi täpse kulgemise kohta ja arendamise ning otsus maakonnaplaneeringuga ettenähtud Viljandi-Häädemeeste tee rajamise kohta.

Nähtustena on esile tõstetavad järgmised:

- tootmisalade omanike poolt aladel seniste tegevuste kiire asendamine uutega;
- uued kavandavad tegevused toovad kaasa ettevõtetes olemasolevate ehitiste ümberprojekteerimisi ja –ehitamisi, seega pöördumisi ka vallavalitsusse;
- elamualadele detailplaneeringute algatamine koondub ajaliselt ja nende algatamist taotlevad mitte valla elanikeregistris olevad isikud (iseloomustab ka planeeringutele tehniliste tingimuste küsimine võrkude ja trasside valdajatelt);
- vallavalitsusse laekub elanike arvamusi ettepanekuid ja ka kaebusi algatatud detailplaneeringute kohta.

11 KOKKUVÕTE

Hindamise eesmärk, hindamise aruande sisu ja hindamise metoodika

Saarde valla ruumilis-territoriaalseks arenguks koostatavate üldplaneeringulahenduste keskkonnamõju strateegilise hindamine (KSH) toetub planeeringuhierarhias kõrgema tasandi – Pärnu maakonnaplaneeringule ja Saarde valla arengukavale aastateks 2006-2011.

Hindamise eesmärgid üldplaneeringu juures olid:

- saavutada üldplaneeringu lahenduste kooskõla kohalike keskkonnavõimalustega;
- aidata kaasa valla elanikkonna positiivsete hoiakute kujunemisele omavalitsuse arengu väljavaadete osas;
- tagada planeeringulahendustega valla tasakaalustatud ruumiline areng;
- olla volikogule abivahendiks nii üldplaneeringu kui ka detailplaneeringute kehtestamisel.

Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande sisu formeerimise aluseks on KMHJS § 33 ja § 40. Kuna strateegiliseks planeerimisdokumentiks on omavalitsusüksuse üldplaneering, siis mõju hindamise aruande sisu formeerimisel arvestati seaduse § 33 lõikes 5 loetletud kriteeriumitega. Hinnangute andmisel, leevendusmeetmete leidmisel jne arvestati eeldatavate ja võimalike asjaoludega mis on seotud planeeringulahendustega ja ilmnesis nende analüüsil.

Keskkonnamõju hindamisel kulgeb kaks rööpset tegevust – planeeringulahenduste nn otsene hindamine ja hindamist saatvad korralduslikud, formaalsed protseduurid: teadete koostamine ja avaldamine, dokumentide avalikustamine, avalikud arutelud. Peale programmi heakskiitmist algas hindamise keskkonna (laias mõistes) kirjeldamisega. Hindamine kulges planeerija ja keskkonnaeksperti koostööna. Ekspert analüüsis planeeringulahendustega avatavate arendustegevuste keskkonnamõju. Leidis mõjudest olulisimad ja otsis neile leevendusvõimalusi. Tema hindamise metoodika sisaldas järgmist:

- lähte- ja taustamaterjalide kokkukoondamist;
- materjalides sisalduva teabe analüüsi,
- maa-ameti kaardiserveris olevate kaartide uurimist;
- koostööd üldplaneeringu koostajatega;
- planeeringumaterjalide ja -lahenduste analüüsi ja ettepanekuid planeeringukaardi korrigeerimiseks;
- olulise keskkonnamõjuga planeeringulahendustele leevendusmeetmete andmist.

Lähte- ja tausta materjalid

Keskkonnamõju hindamiseks koondatud lähte- ja taustamaterjalide valik toimus eesmärgiga, et koguda seisukohti ja informatsiooni asjaolude kohta, mis eeldatavasti võivad kujundada valla üldplaneeringu lahendusi. Niinimetatud kõrgema tasandi lähtematerjalid olid Riiklik strateegia Säästev Eesti 21, üleriigiline planeering Eesti 2010, Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030, rahvusvahelise koostööprojekti *Via Baltica ruumilise arengu koridor* Eesti raport ja *Rail Baltica* projekt.

Enam kohalikku olukorda käsitlevad materjalid olid Saarde valla uus arengukava aastateks 2006-2011, Pärnu maakonna planeering, teemaplaneering *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused*, Pärnu alamvesikonna veemajanduskava, PIN/Matra projekti poolt koostatud aruanne „Märgalade ja metsade integreeritud kaitsekorraldus Põhja-Liivi piirialal (Eesti-Läti)“, Pärnumaa jäätmekava 2005 ning Kilingi-Nõmme linna üldplaneering (kehtestatud 1997).

Punase joonena arvestati planeeringulahenduste koostamisel valla arengukava visiooni. Visioon näeb valda iseseisva ja tugeva omavalitsusüksusena mis on turvaline ja metsarikas piirkond ning kus on väärtustatud kultuuritraditsioonid ning kus Kilingi-Nõmme vallasiseses linnana on kujunenud Edela-Eesti tõmbekeskuseks.

Hindamine

Hindamine on tegevuste jada. Jada algas lähte- ja taustamaterjalide analüüsiga; järgnes keskkonnaseisundi (loodus-, sotsiaal-majandusliku ja kultuur-ajaloolise) kirjeldamine, planeeringulahendusi mõjutavate arengustsenaariumide valimine ja nende mõju hindamine planeeringulahendustele, parima arengustsenaariumi põhjendamine, üldplaneeringu puudumise mõju kirjeldamine valla arengule, planeeringulahenduste keskkonnamõju kirjeldamine ja olulise mõjuga lahenduse esiletoomine ning olulist mõju omava lahenduse mõju leevendamine.

Planeeringut mõjutavad arengustsenaariumid

Üldplaneeringut võib koostada mitmest arengualternatiivist lähtuvalt. Esimene alternatiiv lähtub valla arengukavas antud kolme arengueesmärgi võrdvärsusest ja kokkuleppest, et omavalitsusüksus peab arenema ühtlaselt-tasakaalustatult kõigis arengukava eesmärkides. Stsenaarium on valla arengukavas loetletud kõiki arengueesmärke võrdselt rahuldavalt.

Teine alternatiiv tähendab prioriteetse eesmärgi seadmist ja temale planeeringuga vajalike ressursside suunamist. Stsenaarium on valla areng väljavalitud arengueesmärgi saavutamiseks.

Võimalik on ka 0 alternatiiv mis tähendab, et üldplaneeringu koostamise lähtekohaks polegi valla arengukava. Valla üldplaneeringu lähtekohaks oleks maakonnaplaneering ja üldplaneeringu seletuskirjaga kirjeldatakse valla arengut. Ei saa seada 0-alternatiivi, sest Saarde vallal on uus arengukava, mis oma arengueelistusena näeb ette üldplaneeringu koostamise.

Parim arengualternatiiv

Üldplaneeringu lahendused ei saa olla etteütlevalt sellised, et ühe stsenaariumi korral on lahendused olulise keskkonnamõjuga, teise korral mitte. Kuid planeeringulahendused võivad olenevalt arengustsenaariumitest erineda selles, milliseid eeldusi nad loovad keskkonnamõju tekitamiseks ja avaldumiseks. Seega, kas **eeldatav mõju** aitab arengule kaasa või teda pärsib. Alternatiivide võrdlemisel kasutati lihtsaid kvalitatiivseid kriteeriume – lahendusel on omavalitsusüksuse arengule kas kaasaaitav, pärssiv mõju või pole mõju. Alternatiivide võrdlus osutab sellele, et olenemata alternatiivist (arendamise eesmärgist) omavad planeeringulahendused valla arengule enamuses positiivset e kaasaaitavat mõju kõigi keskkonnakomponentide osas.

Selgus, et mõju osas pole vahet, kas planeering koostatakse ühte või mitut arengukava eesmärki silmas pidades, siis on otstarbekas koostada üldplaneering **arengukava kõigist eesmärkidest lähtudes**. Valikut toetavad argumendid on:

- ühinemise tulemusena moodustunud nn uuel Saarde vallal pole veel üldplaneeringut. Seetõttu on omavalitsusüksusel kasulik saada planeeringulahendusi saavutamaks arengule kaasaaitavat mõju kõigi kolme arengueesmärgi tarbeks;
- omavalitsusel tekib võimalus jälgida kuidas arengukava eesmärkide täitmine kulgeb praktilises arenduses valla enda investeerimisvõimaluste ja ettevõtjate majandustegevuse taustal;
- arendustegevusest saadud tagasisidemest tekib võimalus korrigeerida arengukava juurde kuuluvat tegevuskava.

Üldplaneeringu puudumise keskkonnamõju

Üldplaneeringu puudumisel on vallavalitsusel raske realiseerida valla arengueelistusi, sest jääb ähmaseks arengueelistuste ruumiline paiknemine ja ruumi enda vajadus. See aga ei tähenda, et areng seiskuks. Areng toimub läbi detailplaneeringute ja Kilingi-Nõmme linna üldplaneeringu. Kuid on tõenäoline, et olukord muudab omavalitsusele arendustegevuste ohjamise kohmakaks ja aeglasemaks, sest Planeerimisseaduse §17 lõige 1 p.3 kohaselt kooskõlastab detailplaneeringu, mis koostatakse alale millele puudub kehtestatud üldplaneering, maavanem.

Üldplaneeringu puudumise tulemuseks on see, et valla areng ei pruugi jääda kooskõlla arengukavaga või on areng:

- aeglane ja seotud ainult atraktiivsete kohtade ja Kilingi-Nõmme linna arendamisega;

- huvigruppide ja nii kohalike kui ka kaugemal asuvate arendajate äriplaanide survele allutatud;
- ignorantne oluliste arengut suunavate dokumentide (näiteks Pärnu maakonna teemaplaneeringu *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonningimused, Piiriülene Põhja-Liivi kaitse ja kasutuskorralduskava*) suhtes. Isegi kui detailplaneeringute koostamisel arvestatakse Pärnu maakonna teemaplaneeringu *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonningimused* seisukohtadega ja *Piiriülene Põhja-Liivi kaitse ja kasutuskorralduskava* soovitustega, jääb võimalus selleks, et tegevuste juures ei arvestata nendega sisuliselt.

Planeeringulahenduste keskkonnamõju

Üldplaneeringulahendused on maa-alade reserveerimine uutele elamu- ja puhkealadele, olemasolevatele tootmis-, segahoonestus- ja üldkasutatavate aladele nende laiendamiseks, munitsipaalomandisse taotletavad maatükid, väärtuslike põllumaade, maastike, miljööväärtuslike alade, kompaktses asustusega alade määramine ja maakonna rohevõrgu täpsustamine. Tehnilise infrastruktuuri osas on lahendusteks koridori reserveerimine perspektiivsele 330 kV kõrgepingeliinile, trasside reserveerimine perspektiivsetele teedele ja kaugkütte ning reovee kogumisalade määramine.

Üldplaneeringulahendused puudutavad enamikke valla külasid ja nendes omavad suhet 97% valla elanikest. Lahendustest, mis on seotud maa-alade reserveerimisega jätavad mõjutamata Lanksaare, Mustla, Pihke ja Tuuliku küla. Hindamine ei osuta ruumiliselt kumuleeruva keskkonnamõjuga planeeringulahendustele. Positiivses mõjus prevaleerub kestev vahetu mõõdukus. Võimalik on lahenduste negatiivne mõju, kuid hinnanguliselt on nad ebaolulised ja hajuv.

Olulise negatiivse mõju ruumiline ulatus ja mõjutatav elanikkond

Hindamine osutab arendusele, kus on võimalik olulise negatiivse mõju avaldamiseks. Selleks on uute elamualade kiire - üheaegne arendamine Kilingi-Nõmme linnas ja Tihemetsa alevikus. Võimaluse ulatuslikuks arendamiseks annab uute elamualade reserveerimise ruumiline maht Kilingi-Nõmmel ja Tihemetsas.

Lähtuvalt planeeringutingimustest ja eeldatavast keskmisest elanike arvust krundil, saab tuletada elanikkonna juurdekasve asulatesse. Elanikkonna juurdekasvu prognoos elamualade arengul võib ulatuda suurusjärguni kümme tuhat. On aga ebareaalne valla elanike arvu jõudmine 15-20 aasta vältel loomulikult arengul sellele tasemele. Kui kahes suuremas asumis peaski toimuma elamualade hõlvamine valla külade elanike arvelt, siis see tähendaks nende olulist tühjenemist. Tulemus on see, et Kilingi-Nõmme - Tihemetsa telg muutub ainsaks tõmbekeskuseks vallas. Nähtus on vastuolus üldplaneeringu eesmärgiga - tagada valla ruumilises arengus tasakaal.

Kilingi-Nõmmel ja Tihemetsas võiksid uute elamualade asustajad olla kas Kilingi-Nõmme linna ja Tihemetsa aleviku enda elanikud kes tahavad omada eramut, näiteks korruselamute elanikud. Kuid võimalik on juurdetulijad muudest kohtadest. Pole tõenäoline, et kõik valla asumite korruselamuste elanikud sooviksid ja suudaksid rajada endale eramuid. Mujalt tulijatega saab elamualasid hõlvata siis kui Kilingi-Nõmme - Tihemetsa läheduses kerkib esile oluline/olulised ja töäjõudu vajav(ad) tööandja(d). Planeeringulahendusi arvestades on töäjõudu vajava tegevuse esilekerkimiseks võimalused olemas; suure läbilaskevõimega kõrgepingeliin (parandab energiavarustust, mis võimaldab energiamahukamat ettevõtlust), Rail Baltica kavakohane raudtee rajamine naabervallas, tööstusalad Kilingi-Nõmmel, väljaarendatud veevarustus- ja kanalisatsioon Tihemetsas ning Kilingi-Nõmmel.

Peab arvestama sellega, et nii Saarde valla kui ka naabruses - Pärnu linn asuvate tööandjate orienteerumine tulenevalt varjatud võimaluste avanemisest või turusituatsioonist üliarenevasse ja töäjõudu vajavasse majandusnišši ammandab kohaliku töäjõuressursi (350 - 400 elanikku, käivad käesoleval ajal tööle väljapool valda) koheselt. Töäjõu vajadusest võib tekkida töäjõu siire väljapoolt valda. See võib tekitada elamualade kiire arenduse. Siirdemotivaatorina ei tööta sel juhul mitte valla puhas ja looduslik keskkond, vaid saadav töökoht ja (boonusena) võimalus soetada või ehitada eluase. Kuna põhiline ressurss uutele elamualadele on valla kahes suuremas asumis, võib nende kiire arendamine viia Kilingi-Nõmme ja Tihemetsa territoriaalsele sulandumiseni. Pole sugugi välistatud, et kiire elamualade arendamine ei tekita mõningase ajalise nihkega sotsiaalseid probleeme Saarde vallas.

Mõju leevendamine

Uute elamualade kiirest hõlvamisest esilekerkiv negatiivne mõju vajab siiski kahte ja üheaegset tingimust – piirkonnas peab tekkima tormiline majandustegevus kus on nõudlus töäjõu järele ja see tegevus peab olema tasuv meelitamaks kohale töäjõudu mujalt. Tingimuste üheaegse esinemine näitab seda, et olulise mõju esilekerkimine on tõenäoline, mitte aga absoluutne. Tingimuste üheaegsuses sisaldub ka mõju leevendamise võti.

Leevendamismeede on otsustajate kinnipidamine üldisest ettevaatuspõhimõttest. Omavalitsusorgan peab jälgima olukorda kuidas ettevõtlussektor ja kinnisvara arendajad suhtuvad valla üldplaneeringu lahendustesse. Ettevõtluse kui ka kinnisvara arendajate üheaegne ja terav huvi planeeringuga avatud võimaluste realiseerimiseks viitavad sellele, et areng on väljumas arengukava raamidest ja suundumas sängi, kus oht negatiivseks mõjuks sotsiaalsele keskkonnale.

Negatiivse mõju esilekerkimist vältiva meetmena on uute elamualade aeglase ja ühtlases tempos hõlvamise tagamine ning volikogude

valitsemisaegu ületav kokkuleppe pidamine, et kehtestatud üldplaneeringu seisukohtadest ei taanduta kergekäeliselt.

Mõju tekke ennetav jälgimine

Olulise keskkonnamõju tekke ennetav seire oleks antud juhul arenduste ja kõrgemal tasandil tehtavate otsuste seire. Seire indikaatorina on käsitletavad otsused ja nähtused mis puudutavad valla tasandil Kilingi-Nõmme ja Tihemetsa asulat. Olulised on riiklikud otsused Rail Baltica trassi täpse kulgemise kohta ja arendamise kohta ning otsus maakonnaplaneeringuga ettenähtud Viljandi-Häädemeeste tee rajamise kohta.

Nähtustena on esile tõstetavad järgmised:

- tootmisalade omanike poolt aladel seniste tegevuste kiire asendamine uutega;
- uued kavandavad tegevused toovad kaasa ettevõtetes olemasolevate ehitiste ümberprojekteerimisi ja –ehitamisi, seega pöördumisi ka vallavalitsusse (projekteerimistinguste ja ehituslubade taotlemine);
- elamualadele detailplaneeringute algatamine koondub ajaliselt ja nende algatamist taotlevad mitte valla elanikeregistris olevad isikud (iseloomustab ka planeeringutele tehniliste tingimuste küsimine võrkude ja trasside valdajatel);
- vallavalitsusse laekub elanike arvamusi ettepanekuid ja ka kaebusi algatatud detailplaneeringute kohta.

Ekspertide seisukoht

Üldplaneeringulahenduste koostamisel arvestati keskkonnamõju strateegilise hindamise seisukohtadega. Üldplaneering on loonud ruumilisi võimalusi valla arengukava eesmärkide saavutamiseks, planeerinud territooriumi funktsionaalse maakasutuse suunamaks ja koordineerimaks ehitustegevust tulevikus.

Üldplaneering toetab arengukavas püstitatud valla tasakaalustatud arengut. Ta loob eelduse selleks, et saab ära hoida Kilingi-Nõmme linnal ja Tihemetsa elamualade ülikiiiret arendamist ka sel juhul kui seni varjus olevad võimalused ootamatult realiseeruksid.

Planeering võimaldab algatada vajalikke teema- ja detailplaneeringuid, aitab kaasa valla tulubaasi ja valla kui Edela-Eesti suurima omavalitsusüksuse arengule ja tuntusele.

12 KASUTATUD MATERJALID

12.1 Kavad, planeeringud monograafiad, aruanded.

- Pärnu maakonnaplaneering. Avatav aadressil <http://www.mv.parnu.ee/index.php?id=75>.
- Pärnu maakonnaplaneeringu teemaplaneering *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused*. Avatav aadressil <http://www.mv.parnu.ee/index.php?id=122>.
- Pärnu alamvesikonna veemajanduskava. Avatav aadressil http://www.parnu.envir.ee/index.php?option=com_content&task=view&id=131&Itemid=69.
- Saarde valla arengukava 2003-2018. Avatav aadressil <http://www.saarde.ee/index.php?sisu=20&k=1>.
- Pärnumaa jäätmekava 2006. Avatav aadressil <http://www.envir.ee/89227>.
- Kilingi-Nõmme üldplaneering 2003. Saadaval Saarde vallavalitsuses.
- Tammaru, Tiit. 2003. *Kilingi-Nõmme rahvastikuprognos 2000-2025*. Pärnu. Saadav aadressilt: http://www.mv.parnu.ee/fileadmin/parkla/failid/areng/RP_Kilingi-N_mme.pdf;
- Zingstra, H., Roosalu, A., Leivits A., Urtans A., Kitnaes, K. 2006. Piiriülene Põhja-Liivi Kaitse- ja kasutuskorralduskava. Märgalade kaitsekorraldus ja kohaliku elu arendamine Eesti ja Läti piiriäärsetel aladel. Wageningen International. Madalmaad.
- Eesti Entsüklopeedia kaardiköide Suur Maailma atlas. Kaart Elujõulisuse indeks.
- The European Spatial Development Perspective (E.S.D.P.) Comments and recommendations from the the European Consultative Forum on the Environment and Sustainable Development. January 1999. The European Consultative Forum on Environmental and Sustainable Development Secretariat: European Commission DG. XI. Avatav aadressil <http://ec.europa.eu/environment/forum>.
- Kümne Balti mere piirkonna riigi valitsustevaheliste multilateraalse organisatsiooni VASAB 2010. Avatav aadressil <http://www.vasab.org.pl/documents.php?go=display&ID=46>;
- Eesti Keskkonna arengukava aastani 2030. Avatav aadressil <http://www.envir.ee/2959>;
- Tõnis Pöder Keskkonnamõju ja keskkonnariski hindamine. Käsiraamat. Tallinn 2005.
- Keskkonnaülevaade 2005. Keskkonnaministeriumi Info-ja Tehnokeskus. Tallinn 2005.
- Jõgede hüdrobioloogilise seire aruanded 2003 ja 2004 a. Avatavad aadressidel: http://www.keskkonnainfo.ee/failid/seire/aru03_45_jogedeHK_edela.doc
http://www.keskkonnainfo.ee/failid/seire/aru04_46_joed_hb.pdf;
16. Eesti Maanteeameti kodulehekülg (http://www.mnt.ee/atp/failid/loenduskaart_eesti2005.pdf);

17. Eesti säästva arengu riikliku strateegia
«Säästev Eesti 21» heakskiitmine Riigikogu 14. septembri 2005. a otsus RTI, 2005, 50, 396.
18. Ivar Arold, Eesti maastikud. Tartu Ülikooli Kirjastus. Tartu 2005.
19. Monograafia Eesti jõed. Koostaja Arvi Järvekülg Tartu Ülikooli Kirjastus. Tartu 2001.
20. V. Karise, M. Metsur, R. Perens, L. Savitskaja, I. Tamm. Eesti põhjavee kasutamine ja kaitse. Põhjaveekomisjon. Tallinn, 2004.
21. Võõrsõnade Leksikon, Valgus, Tallinn 2000, 6. trükk.
22. Christian Kelch. Liivimaa kroonika, Tallinn 2004. Avatav aadressil <http://www.weissenstein.ee/articles.php?id=47>;
23. Tartu-Viljandi-Sindi kõrgepingeliini rekonstrueerimisprojekti keskkonnamõju hindamise aruanne. Aadressil www.maves.ee/tvs_2007_01_19%20KMH%20aruenne.pdf.
24. Saarde valla ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arendamise kava. Entec 2004.
25. Kilingi-Nõmme linna ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arendamise kava. Entec 2004.

12.2 Õigusaktid

1. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus (RTI 2005, 15, 87);
2. Planeerimisseadus (RT I 09.12.2002, 99, 579; 2004, 22, 148; 38, 258);
3. Säästva arengu seadus (RT I 1995, 31, 384; 1997, 48, 772; 1999, 29, 398; 2000, 54, 348);
4. Ehitusseadus (RT I 2002, 47, 297; 99, 579; 2003, 25, 153)
5. Jäätmeseadus (RT I 2004, 9, 52; 30, 208);
6. Teeseadus (RT I 1999, 26, 377);
7. Keskkonnaseire seadus, vastu võetud 20. jaanuaril 1999. a. (RT I 1999, 10, 154; 54, 583; 2000, 92, 597; 2002, 63, 387; 2004, 43, 298);
8. Keskkonnajärelevalve seadus (RT I 2001, 56, 337; 2002, 61, 375; 99, 579; 110, 653; 2003, 88, 591);
9. Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus (RT I 2001, 85, 512; 2002, 61, 375; 2003, 73, 486; 2005, 15, 87);
10. Veeseadus (RT I 1994, 40, 655; 1996, 13, 240; 13, 241; 1998, 2, 47; 61, 987; 1999, 10, 155; 54, 583; 95, 843; 2001, 7, 19; 42, 234; 50, 283; 94, 577; 2002, 1, 1; 61, 375; 63, 387; 2003, 13, 64; 26, 156; 51, 352);
11. Looduskaitse seadus (RT I 2004, 38, 258; 53, 373), jõustus 10.05.2004.
12. EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50);
13. EÜ Nõukogu direktiiv 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitsest (EÜT L 103, 25.04.1979, lk 1–18);
14. EÜ Nõukogu direktiiv 90/313/EMÜ keskkonnainfole juurdepääsust (EÜT L 158, 23.06.1990, lk 56–58);
15. Välisõhu kaitse seadus (RT I, 2004, 43, 298);

16. Üleriigilise planeeringu «Eesti 2010» heakskiitmine ja selle elluviimise tegevuskava kinnitamine Vabariigi Valitsuse 19. septembri 2000. a korraldus nr 770-k (RTL 2000, 102, 1611);
17. Eesti säästva arengu riikliku strateegia «Säästev Eesti 21» heakskiitmine Riigikogu 14. septembri 2005. a otsus. (RTI 2005, 50, 396);
18. Laiksaare looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri. Vabariigi Valitsuse 13. 07 2006. a määrus nr 161 (RTI, 2006, 12,83);
19. Nigula looduskaitseala kaitse-eeskiri. Vabariigi Valitsuse määrus nr 24. 27. 01 2006. a (RTI, 2006, 6, 36);
20. Sookuninga looduskaitseala kaitse-eeskiri. Vabariigi Valitsuse 25. 01 2006. a määrus nr 22 (RTI, 2006, 6, 34);
21. Sanga looduskaitseala kaitse-eeskiri. Vabariigi Valitsuse 13. 10. 2005. a määrus nr 254. (RTI, 2005, 53, 423).
22. Kahvena looduskaitseala kaitse-eeskiri. Vabariigi Valitsuse 21. 06. 2005. a määrus nr 261. (RTI, 2005, 34, 261);
23. Järveotsa maastikukaitseala kaitse-eeskiri. Vabariigi Valitsuse 1. veebruari 2007. a määrus nr 30, (RTI, 2007, 12, 67);
24. Tolkuse looduskaitseala kaitse-eeskiri. Vabariigi Valitsuse 8. veebruari 2007. a määrus nr 37, (RTI, 2007, 17, 84);
25. Hoiualade kaitse alla võtmine Pärnu maakonnas. Vabariigi Valitsuse määrus nr 154 18.mai 2007 (RTI 2007, 38,27);
26. Kalita looduskaitseala kaitse-eeskiri. Vabariigi Valitsuse 26. aprilli 2007. a määrus nr 117 (RTI 2007, 35, 222);
27. Keskkonnaministri 15. 05. 2003. a määrus nr 48 Reovee kogumisalade määramise kriteeriumid (RTL, 2003, 64, 917);
28. Kultuuriministri 3. 07 1997. a määrus nr 37, Kultuurimälestiseks tunnistamine (RTL 1997, 163/164, 917).

12.3 Fotode ja jooniste allikad

Foto 1. OÜ Hevo Tehnika kodulehekülg <http://www.hevo.ee>;

Foto 2. AS Trans Siva kodulehekülg.

<http://www.transiva.ee/index.php?m=1&s=1>.